

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Факультет економіки та менеджменту

Кафедра «Економіка підприємства»

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри ЕПР

_____ д.е.н., проф. В.М. Хобта

(підпис)

«_____» _____ 2021 р.

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

бакалавра

на тему «Державна підтримка підприємництва в Україні»

Виконала: студентка 4-го курсу, групи АПУ-17

спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

Плехова А.О.

(підпис)

Керівник: завідувач кафедри ЕПР, д.е.н., проф. Хобта В.М.

(підпис)

Рецензент: к.е.н., доцент кафедри УФЕБ Придятько Е.М.

(підпис)

*Засвідчую, що у цій випускній кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць інших
авторів без відповідних посилань*

Студент _____

(підпис)

Покровськ – 2021 р.

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
Факультет економіки та менеджменту
Кафедра «Економіка підприємства»
Освітній ступінь «бакалавр»
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Завідувач кафедри ЕПР
_____ /В.М. Хобта/
«___» _____ 2021 р.

ЗАВДАННЯ

НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Плеховій Аліні Олександрівні

1. Тема роботи: «Державна підтримка підприємництва в Україні», керівник роботи завідувач кафедри ЕПР, д.е.н., проф. Хобта В.М, затверджені наказом по університету від «19» квітня 2021 р. № 175.
2. Строк подання студентом роботи – «31» травня 2021 р.
3. Вихідні дані до роботи: нормативно-правові акти, публікації з питань державної підтримки підприємництва, статистичні матеріали Державної служби статистики України, інформаційні ресурси мережі інтернет.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки:
 - 1) Теоретичні основи регулювання підприємницької діяльності в Україні
 - 2) Аналітична оцінка підприємницької діяльності в сільському господарстві
 - 3) Рекомендації з вдосконалення державної підтримки підприємництва в Україні
5. Перелік графічного матеріалу: демонстраційний матеріал на 14 листах формату А4.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I-III	Хобта В.М., завідувач кафедри ЕПР, д.е.н., проф.		
Нормо-контроль	Хобта В.М., завідувач кафедри ЕПР, д.е.н., проф.		

7. Дата видачі завдання – «15» квітня 2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Дослідження теоретичних основ державного регулювання підприємницької діяльності	01.04.2021-18.04.2021	
2	Аналіз правового забезпечення підприємницької діяльності	20.04.2021-05.05.2021	
3	Аналітична оцінка підприємницької діяльності в сільському господарстві	10.05.2021-14.05.2021	
4	Розробка рекомендацій з розширення можливостей фінансування розвитку підприємств	15.05.2021-18.05.2021	
5	Оформлення бакалаврської роботи та підготовка до захисту	19.05.2021-29.05.2021	

Студент:

(підпис)

А.О.Плехова

Керівник роботи: завідувач кафедри ЕПР, д.е.н., проф.

(підпис)

В.М. Хобта

АНОТАЦІЯ

Плехова А. О. «Державна підтримка підприємництва в Україні» / Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» ДВНЗ ДонНТУ, Покровськ, 2020.

Досліджено сутність та цілі державного і ринкового регулювання підприємницької діяльності, розкрито основні функції держави, яка спрямовує свої заходи на управління поведінкою економічних суб'єктів, створення необхідного середовища для підвищення результативності їх діяльності. Сформовано загальний механізм державної підтримки підприємництва, в якому акцентовано увагу на сільському господарстві, як вразливій складовій національного господарства. Розроблено методичні рекомендації з розширення можливостей фінансування суб'єктів господарювання, деталізовано процес використання грантів та умов їх отримання, процедур надання, вимог оцінювання. Надані рекомендації з обґрунтування проектів розвитку підприємства та розробки бізнес плану з урахуванням різних можливостей фінансування.

Ключові слова: підприємництво, держава, регулювання, легітимність, галузева структура, аналіз, господарювання, грошовий грант, бізнес план.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	5
1.1 Сутність та цілі державного і ринкового регулювання.....	5
1.2 Правове забезпечення легітимності підприємницької діяльності.....	15
1.3 Динаміка галузевої структури національного господарства.....	19
РОЗДІЛ 2 АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....	31
2.1 Аналіз розвитку підприємницької діяльності.....	31
2.2 Характеристика можливостей та результатів діяльності суб'єктів господарювання в аграрній галузі.....	37
2.3 Аналіз стану та результатів діяльності ТОВ «Красногорське».....	42
РОЗДІЛ 3 РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	50
3.1 Розширення можливостей фінансування розвитку суб'єктів підприємництва.....	50
3.2 Рекомендації з обґрунтування проекту.....	60
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТОК А.....	76

ВСТУП

На сучасному етапі економіка України характеризується незадовільним рівнем ефективності, використанням застарілих технологій, повільними темпами іновацій. Це потребує посиленої уваги до активізації державної підтримки різних галузей національного господарства та створення умов для їх ефективного функціонування. В той же час як показує аналіз державна підтримка підприємств не забезпечує достатній рівень адміністративного впливу на забезпечення підвищення економіки. У зв'язку з цим, вдосконалення регулювання економіки й забезпечення від держави підтримки є актуальною науково-практичною задачею.

Проблеми державної підтримки підприємницької діяльності розглядалися у працях науковців та практиків Бойчик І.М., Варналій З.С., Гаєвська Л.М., Герасимчук З.В., Гербер М., Додонова І.В., Завіновська Г.Т., Кузьмін В.В., Швайка Л.А.

Метою дослідження є поглиблення теоретичних положень та удосконалення практичних рекомендацій з забезпечення державної підтримки підприємницької діяльності.

Відповідно до мети дослідження поставлено та вирішено такі завдання:

- уточнити сутність та цілі державного та ринкового регулювання підприємницької діяльності;
- провести аналіз правового забезпечення регламентації діяльності суб'єктів господарювання;
- зробити аналіз структури національного господарства та результатів функціонування;
- надати характеристику динаміці розвитку підприємницької діяльності в Україні;

оцінити можливості та результати діяльності суб'єктів господарювання в аграрній галузі;

надати інформаційну-аналітичну оцінку стану та результатів діяльності ТОВ «Красногорське»;

надати рекомендації з можливостей фінансування розвитку суб'єктів господарювання;

розробити рекомендації з обґрунтування проекту розвитку підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси підприємницької діяльності в сучасних умовах господарювання.

Предметом є підходи, принципи та методи підвищення ефективності підприємницької діяльності.

Методи дослідження. Для вирішення завдань використано: метод систематизації для побудови концептуальної структури роботи; методи аналізу та синтезу для узагальнення існуючих підходів і положень з регулювання підприємницької діяльності; класифікації для уточнення функцій державного регулювання; мобілювання для розробки бізнес плану проекту розвитку підприємства.

Базу досліджень становлять: нормативно-правові акти, публікації з питань державної підтримки підприємництва, статистичні матеріали Державної служби статистики України, інформаційні ресурси мережі інтернет.

Кваліфікаційна дипломна робота в обсязі 76 сторінок складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел 64 найменувань, містить 24 рисунки, 9 таблиць, 1 додаток.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність та цілі державного і ринкового регулювання

Функціонування економіки в цілому або окремих її складових вимагає відповідного регулювання, яке повинно встановлювати певні відповідності між структурою суспільних потреб і суспільним продуктом, або певними пропорціями економічного розвитку. Виходячи з цього, існують такі типи регулювання, як ринкове, державне та змішане.

Одним з основних методів ринкового саморегулювання є збалансування попиту та пропозиції відповідної продукції, та ресурсів на формування цін. Це найбільш оптимальне формування частки економічного розвитку, певна відповідність між структурою суспільних відносин і суспільним продуктом.

Тобто ринковий механізм вирішує три основні питання економічної організації та має переваги перед іншими підсистемами національної економіки. Слід зазначити, що недоліками цього саморегулювання є те, що в будь-який момент економіка з певною зайнятістю та певним обсягом виробництва повинна пожертвувати частиною одного товару, щоб отримати більше іншого товару. Обмеження не дозволяє одночасно збільшити виробництво обох товарів. Аналізуючи ринкове саморегулювання, слід зробити висновок, що держава учасниця повинна усувати ринкові провали, не створюючи додаткових труднощів.

Для подолання цих недоліків країна виконує економічні функції, які поділяються на п'ять областей:

- 1) забезпечення економіки необхідною сумою грошей. Держава є монополістом, де вона виступає проти великої кількості покупців, які

шукають гроші, проводячи таким чином монетарну політику для задоволення попиту.

2) формування правових основ та функціонування економіки. Для цього визначається правовий статус певних форм власності, відновлюються та регулюються відносини між постачальниками та покупцями товарів, регулюється процес зовнішньоекономічної діяльності окремих підприємств.

3) усунення від ринкового саморегулювання. Через нездатність ринку забезпечити ефективний перерозподіл ресурсів, він компенсується втручанням держави в економіку. З цією метою конкуренція захищається, а людям надаються суспільні блага, такі як колективні та споживчі товари, які повинні бути рівними, такі як державне управління, національна оборона, енергетична система тощо.

4) перерозподіл доходів. Ефективний розподіл ресурсів не означає ефективного розподілу доходів членам суспільства, тому для зменшення недоліків прибутковості держава використовує перерозподіл за допомогою різних соціальних програм у вигляді стипендій, пенсій, соціальних виплат та соціального забезпечення. Таким чином держава може регулювати доходи в процесі отримання рентабельності, наприклад, зменшити або збільшити мінімальну заробітну плату, регулювати ціни на товари та контролювати податковий процес.

5) забезпечення людей обов'язковими товарами. Слід мати на увазі, що обов'язкові товари це правила поведінки (товарів), яких держава зобов'язується виконувати.

Аналізуючи основні функції державного регулювання економіки (рис. 1.1.) Робиться висновок про необхідність втручання держави, оскільки вона повинна робити те, що корисно і вигідно людині. Саме тому реалізація

економічних функцій держави здійснюється через механізми соціально-економічної політики.

Рис. 1.1. Основні функції державного регулювання економіки

Сучасні економісти у своїх поглядах на роль держави в ринковій економіці базуються головним чином на концепції А. Сміта, який розглядає державу насамперед як захисника і гаранта прав власності та цілісності національного суверенітету, закону, порядку, стабільність національної валюти. Досвід економічного розвитку свідчить про необхідність створення адекватної інституційної бази для створення необхідного середовища для

ринкових агентів. Не випадково роль держави на ринку в сучасній економічній літературі оцінюють неоднозначно, оскільки її вплив на економічний розвиток, як це видно з економічної історії, був різним.

Деякі країни отримали значну користь від активної ролі урядів, але ті, в яких уряди були набагато пасивнішими, також досягли успіху. Водночас деякі країни з сильними урядами були далеко не економічно процвітаючими, оскільки витрачали гроші на війни та різні сумнівні державні авантюри.

Представники класичної та сучасної неокласичної школи А. Сміт та Д. Рікардо щодо економічної теорії державного регулювання ставляться негативно. Вони визначають ринковий механізм як головний регулятор економічних відносин, який автоматично встановлює економічний баланс між попитом та пропозицією, заперечуючи необхідність втручання держави в економіку. На їх думку, економіка повинна розвиватися "сама по собі", все в економіці має формуватися і розвиватися за власними законами, а держава повинна виконувати лише роль "нічного сторожа".

Детальніше аналізуючи природу державного регулювання, можемо побачити, що поряд з ринковим саморегулюванням у механізмі регулювання кожної національної економіки існує така складова, як державне (адміністративне) регулювання, яке здійснюється державою та її спеціальні органи де застосовують суто адміністративні чи адміністративні економічні або адміністративно-правові методи.

Державне регулювання (управління) економікою це сукупність державних заходів, спрямованих на управління поведінкою економічних суб'єктів у напрямку, необхідному для досягнення цілей елементів державної влади, створює приблизно рівні умови для формування та розвитку особи, незалежно від соціального походження чи багатства й

забезпечує функціонування непривабливих галузей приватного капіталу, які потрібні громаді.

Основними функціями управління є: організація, планування, баланс, персонал, контроль. Тобто управління кожним процесом починається з його виділення як конкретного об'єкта. Для того, щоб впливати на нього, для досягнення бажаних цілей створюється відповідний інститут. Потім він планує діяльність для досягнення цілей. Коли встановлюються плани його діяльності, для кожного члена встановлюються правила поведінки в рамках запланованих заходів. Відбирається персонал, здатний виконати заплановане. Тут і виникає динаміка управління, яка вимагає постійного контролю.

Державне регулювання економіки можна розглядати у двох площинах: з теоретичної та практичної точки зору. Для порівняння, з теоретичної, державне регулювання економіки це система знань про природу, моделі, дії та правила використання типових систем та засобів державного впливу на соціально-економічний розвиток, а з практичної точки зору це поле діяльності держави для забезпечення пріоритетів державної економічної політики. Отже, суб'єктом є держава в особі державних установ (президент, парламент, уряд, місцеві адміністрації). Звідси видно, що різні форми та методи використовуються для виконання функцій та завдань.

Основними формами державного регулювання є:

- орієнтовне планування економічного та соціального розвитку;
- прогнозування розвитку національної економіки;
- управління господарською діяльністю державних підприємств;
- система соціального захисту.

Крім того, втручання державного регулювання економіки в ринкові механізми здійснюється за допомогою набору методів, які показані на рис. 1.2.

Тому їх слід розуміти як способи впливу на суб'єкти ринкової економіки з метою забезпечення сприятливих умов для їх ефективного функціонування, відповідно до прийнятої економічної політики. Звертається увага на класифікацію останніх за формами впливу на учасників ринку (прямі, непрямі) та способом здійснення (правовий, адміністративний, економічний, пропагандистський).

У сукупності способів можна поєднувати різні методи, які можуть мати той чи інший вплив на національну економіку. Домінування адміністративних методів може показати як природу системи, так і характеристики системи в рамках ринкової економіки (трансформаційні перетворення в умовах перехідної економіки, формування ринкових інститутів, створення багатокладної економіки тощо).

Методи прямого регулювання використовуються з метою безпосереднього втручання держави в економічні процеси та економічну дію суб'єктів. Такий вплив включає застосування заходів із використанням інструментів адміністративного регулювання та використання бюджету щодо державних коштів. До них, зокрема, належать:

- встановлення стратегічних цілей економічного розвитку;

- державне цільове фінансування;

- надання цільових грантів;

- обмеження цін;

- застосування квот на виробництво, імпорту та експорт продукції;

- ліцензування діяльності та операцій на експорт та імпорту;

проведення державної експертизи та встановлення державних стандартів;

вживання нормативних вимог до якості та сертифікації технологій та продукції.

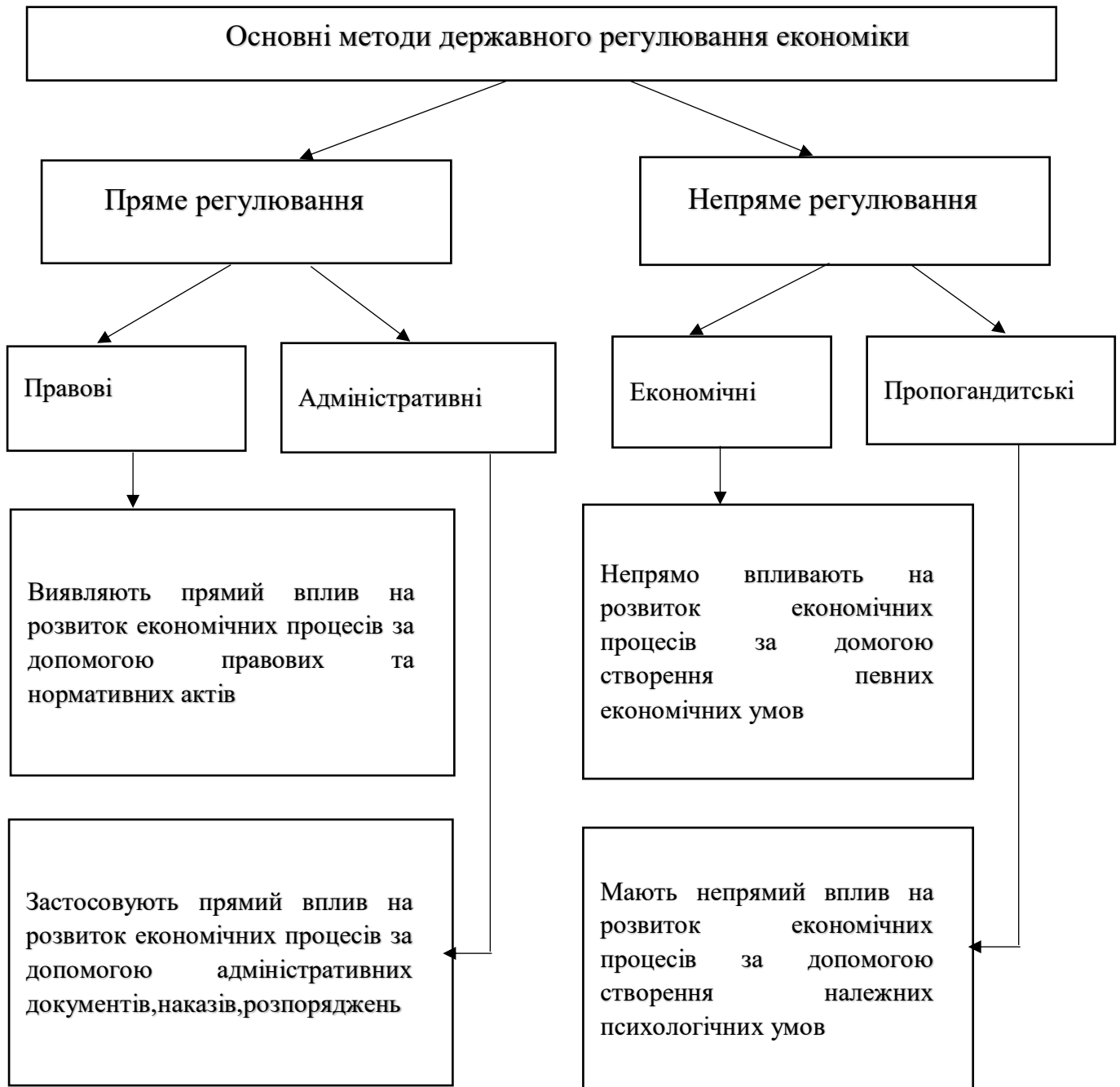

Рис. 1.2. Основні методи державного регулювання економіки

Прямі методи не пов'язані зі створенням додаткових матеріальних стимулів і засновані на потужності державної влади. Для порівняння, методи непрямого регулювання використовуються для створення сприятливого економічного середовища, яке змушує учасників діяти в правильному для держави напрямку. Непряме регулювання вважається основним тягарем держави на економічні інтереси за допомогою інструментів фінансово-бюджетної, грошово-кредитної, цінової, інвестиційної та інших політик.

Серед основних засобів можна виділити: встановлення податкової системи, рівні оподаткування, податкові пільги, диференціація податків; надання кредитних пільг; маніпулювання дисконтною ставкою; регулювання курсу національної валюти; митне регулювання експорту та імпорту; визначення курсів валют та умов обміну валюти.

Існують також правові методи, що використовуються для створення правової бази функціонування учасників ринку шляхом прийняття законів та нормативних актів, забезпечення механізмів їх реалізації та моніторингу. Таким чином, цей регламент є практичною дією країни щодо встановлення обов'язкових правил поведінки для учасників ринку.

В Україні це реалізується через систему законів та підзаконних актів, таких як Конституція України; закони України; укази та розпорядження Президента України; постанови та інші нормативні акти Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України; положення центральних органів виконавчої влади; положення місцевого самоврядування, виконавчу владу та органів місцевого самоврядування.

Адміністративні методи базуються на силі державної влади і поділяються на заходи заборони, дозволу та примусу. У країнах з розвиненою ринковою економікою сфера адміністративних методів обмежується головним чином охороною навколишнього середовища,

підтриманням мінімального рівня життя, усуненням негативних наслідків ринкової конкуренції та боротьбою з тіньовим бізнесом. У свою чергу, у країнах, що тільки розвиваються, адміністративні методи є досить поширеними, а також спрямовані на задоволення потреб споживачів та захист їх прав; захисту національних інтересів у зовнішньо-економічних справах; забезпечення реалізації цільових комплексних програм.

Використання адміністративних методів доцільно лише тоді, коли ринкові механізми та економічні засоби державного регулювання є недостатніми або занадто повільними. У країнах з розвиненими ринковими механізмами використання адміністративних методів обмежене і відіграє другорядну роль. У той же час адміністративні методи використовуються системою інструментів і визначають такі механізми, як квоти, ліміти, ліцензування, регулювання, стандартизація та державні закупівлі.

Більш детальні інструменти для кожного методу показані на рис. 1.3. Загалом, основними інструментами прямого державного регулювання є: нормативні акти, макроекономічні плани та цільові комплексні програми, державні закупівлі, централізовані встановлені ціни, стандарти, ліцензії, квоти, видатки державного бюджету, ліміти тощо.

До методів непрямого регулювання належать інструменти фіскальної, бюджетної, грошово-кредитної, інвестиційної, амортизаційної, інноваційної та інших сфер економічної політики, а також методи морального переконання. Потреба та межі використання інструментів у господарській діяльності визначаються конкретними умовами та цілями соціально-економічного розвитку країн.

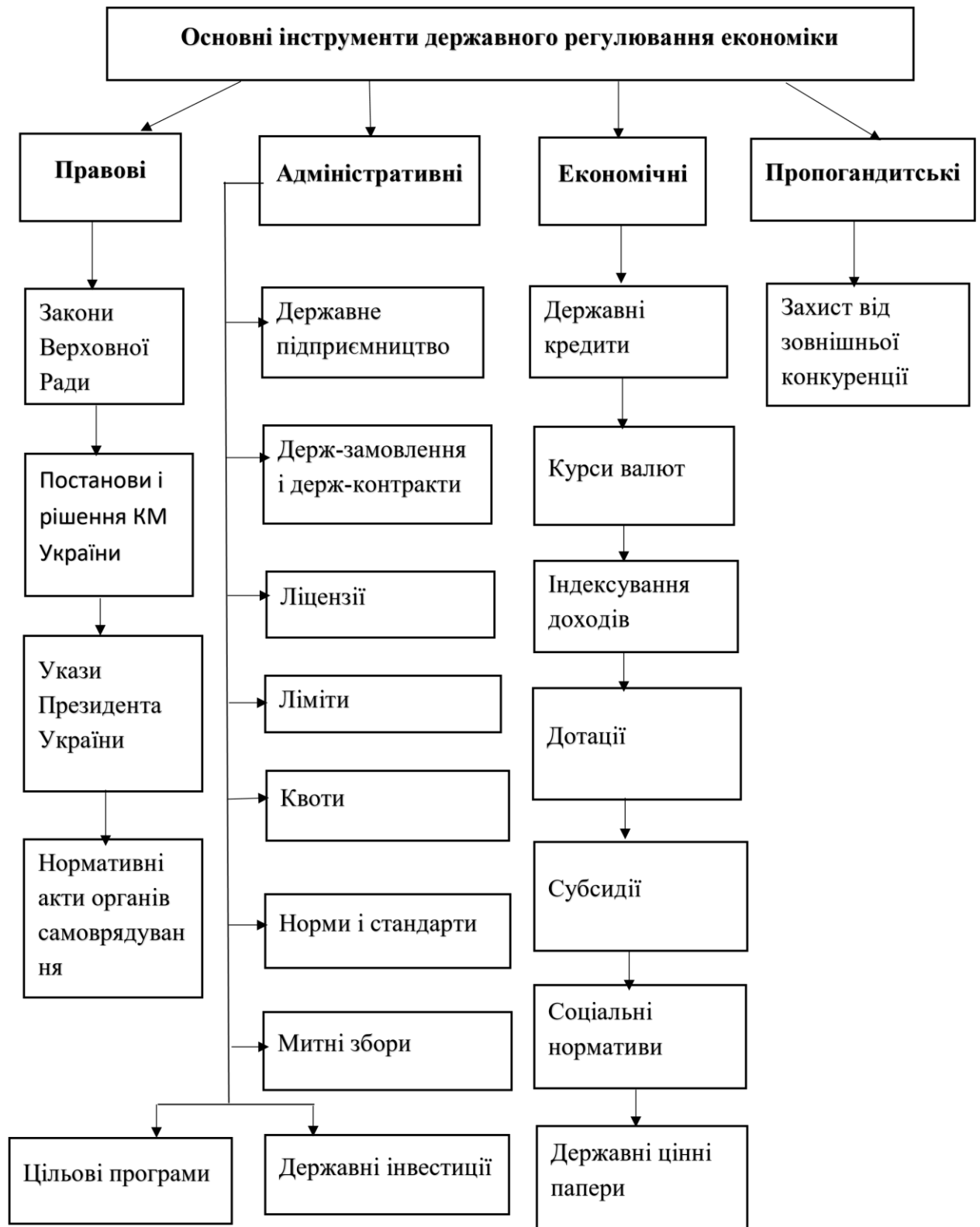

Рис. 1.3. Основні інструменти державного регулювання економіки

1.2 Правове забезпечення легітимності підприємницької діяльності

Процес створення підприємства характеризується свободою вибору сфери підприємницької діяльності, що виявляється в існуванні без будь-яких обмежень здійснення на території України будь-якої діяльності, яка не заборонена чинним законодавством.

Вибираючи тип діяльності, підприємець стикається з першим моментом державного регулювання шляхом заборони або ліцензування певної діяльності. Тому що існують певні обмеження для таких видів, як: діяльність з виробництва та продажу наркотиків, зброї, вибухових речовин, виготовлення цінних паперів та банкнот. Крім того, існують законодавчі обмеження щодо застосування певних видів через запровадження в Україні ліцензійного інституту. Без спеціального дозволу (ліцензії) неможливе проведення пошуку та експлуатації родовищ корисних копалин, виробництво та реалізація наркотиків та хімічних речовин, ремонт зброї, включаючи мисливські та спортивні й інші види діяльності.

Однією з актуальних проблем сучасних підприємств є управління їх економічною безпекою. Формування ефективної системи економічної безпеки підприємства та оптимізація її параметрів неможливо здійснити без знання та практичного використання відповідних правових положень, які визначаються основними принципами Конституції України та правовими засадами виробництва на основі Господарського Кодексу України. Цей кодекс визначає основні положення бізнесу в Україні та регулює відносини, що виникають у процесі організації та здійсненні господарської діяльності між суб'єктами господарювання та іншими учасниками відносин у цій галузі.

Слід зазначити, що нормативно-правове забезпечення державного регулювання економічної безпеки підприємств здійснюється за наступними напрямками (рис. 1.4).

Рис. 1.4 Основні напрями державного регулювання

Вважається, що для забезпечення законності господарської діяльності передбачені такі складові, як процеси державної реєстрації суб'єктів господарювання та ліцензування певних видів.

Ліцензування господарської діяльності включає такі дії: видача, поновлення та анулювання ліцензій, видача дублікатів, ведення справ про ліцензії та реєстрів ліцензій, контроль за дотриманням ліцензіатами, видача наказів про усунення порушень.

Документ державного стандарту, що засвідчує право ліцензіата на певний проміжок часу здійснювати визначену в ньому діяльність з дотриманням умов і є ліцензією, це єдиний дозвіл, який дає право займатися певною діяльністю, що підлягає обмеженню .

Ліцензування інтелектуальної власності є ключовим аспектом бізнесу, який виявляє зв'язок між патентною монополією та економічною конкуренцією. За структурними характеристиками (рис. 1.5) існують два типи ліцензій: об'єкти інтелектуальної власності та господарської діяльності. Для того, щоб займатися законною діяльністю, особа повинна пройти державну реєстрацію та здійснити деякі види діяльності, визначені законодавством, включаючи ліцензування та патентування. Якщо державна реєстрація є загальною умовою ведення бізнесу будь-яким суб'єктом, незалежно від його юридичної форми та виду діяльності, то ліцензування та патентування є особливими умовами для певних видів бізнесу.

Відповідно до статті 14 Господарського кодексу України "Ліцензування, патентування певної економічної діяльності та квотування є засобами державного регулювання у сфері управління, спрямованими на забезпечення єдиної державної політики у цій галузі та захист економічних та соціальних інтересів держави , суспільства та окремих користувачів. Правові основи ліцензування, патентування певних видів господарської діяльності та квоти визначаються на основі конституційного права кожного займатися господарською діяльністю, не забороненою законом, а також принципів управління, встановлених у статті 6 цього Кодексу. "[30].

Рис. 1.5 Об'єкти ліцензування

Крім того, деякі види потребують патентування, тобто отримання товарного патенту, який є державним сертифікатом, для засвідчення права суб'єкта господарювання або його структурного (відокремленого) підрозділу брати в них участь. У разі необхідності держава застосовує квоти, встановлюючи максимальний обсяг (квоту) виробництва або обігу певних товарів і послуг. Порядок встановлення квот на виробництво та обіг (включаючи експорт та імпорт), а також розподіл квот визначаються Кабінетом Міністрів України відповідно до закону.

Таким чином, платниками збору є господарюючі суб'єкти (юридичні та фізичні особи), їх відокремлені підрозділи, які отримують у порядку, передбаченому цією статтею, комерційні патенти та здійснюють такі види господарської діяльності:

комерційна діяльність у точках продажу продукції;
 діяльність з надання платних побутових послуг за переліком,
 встановленим Кабінетом Міністрів України;
 продаж валютних цінностей в обмінних пунктах в іноземній
 валюті;
 діяльність у сфері розваг.

Ліцензування також можна розглядати як правовий інститут, тобто, сукупність правових норм, що регулюють такі групи відносин: які виникають у зв'язку із створенням системи органів; відносини щодо організації діяльності органів ліцензування; відносини, що виникають між органами виконавчої влади та особою, яка бажає отримати, отримала або втратила ліцензію на здійснення певного виду господарської діяльності. Інститут ліцензування є комплексним, оскільки містить норми адміністративного та цивільного права, де наявність ліцензії є підставою для виникнення правоздатності та майнових відносин при здійсненні певної діяльності.

1.3. Динаміка галузевої структури національного господарства

Галузева структура економіки відображає поділ суспільного виробництва на групи галузей. Тобто господарство це сукупність підприємств, які виробляють однорідну продукцію або надають однорідні послуги. У галузевій структурі економіки (рис. 1.4) виділяють дві сфери виробничу та невиробничу. Виробнича забезпечує країну різноманітними товарами, а невиробнича сфера послугами матеріального та нематеріального характеру.

Кожна галузь виробничої сфери національної економіки однаково важлива для її розвитку та функціонування. Саме у цій сфері виробляються такі засоби виробництва, як сировина, паливо, енергія, машини та будівельні

матеріали, які становлять більшість вартості всієї продукції. У цій галузі виробляють і товари народного споживання, які потрібні кожному. Слід зазначити, що виділяють три сектори (промисловість, будівництво та сільське господарство) які виробляють продукцію безпосередньо, тоді як інші так чи інакше приводять цю продукцію до виробництва або до кінцевого споживача. Тому у виробничій сфері зазвичай виробляється національний дохід держави.

Табл. 1.1 Галузева структура господарства

Галузева структура господарства	
Виробнича сфера	Невиробнича сфера
1. Промисловість	1. Житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування
2. Сільське господарство	2. Охорона здоров'я фізкультура, соціальне забезпечення
3. Транспорт і зв'язок	3. Освіта, культура, наука, мистецтво
4. Будівництво	4. Фінансування, кредитування, страхування
5. Торгівля, громадське харчування, збут	5. Інші галузі

Аналізуючи невиробничу сферу економіки, маємо той факт, що сфера має дві важливі групи галузей. Перший із них задовольняє духовні та фізичні потреби населення. Характерно, що частка працівників у галузях цієї групи зросла. Друга група невиробничих галузей це види діяльності, які задовольняють інші нематеріальні потреби в послугах.

Слід зазначити, що галузева структура показує найважливіші внутрішні пропорції між секторами економіки. Саме ці пропорції визначають, перш за все, стадію процесу зростання економіки країни. Існує три таких етапи розвитку: аграрний, індустріальний та постіндустріальний.

Аграрний тип галузевої структури характеризується переважно сільським господарством та суміжними галузями. Індустріальний тип визначається значним рівнем промисловості та виробництва. Головною характеристикою постіндустріального типу є зміна відносин між сферами на користь невиробничих.

Домінуючим процесом є інформація та знання. Наукові розробки стають головною рушійною силою економіки. Найважливішими якостями є стан освіти, професіоналізм, здатність до навчання та креативність працівника. Постіндустріальні країни це, як правило, країни, які мають набагато більше половини ВВП у сфері послуг. Таким чином, тип галузевої структури країни визначається часткою у ВВП або часткою зайнятих у цих галузях. За галузевою структурою Україна належить до індустріально-аграрного типу, на рис. 1.6 наведені етапи розвитку з точки зору промисловості у ВВП.

Також в Україні існують такі міжгалузеві комплекси, як: паливно-енергетичний, металургійний, агропромисловий, транспортний, машинобудівний, хімічний, соціальна діяльність, будівництво та інші.

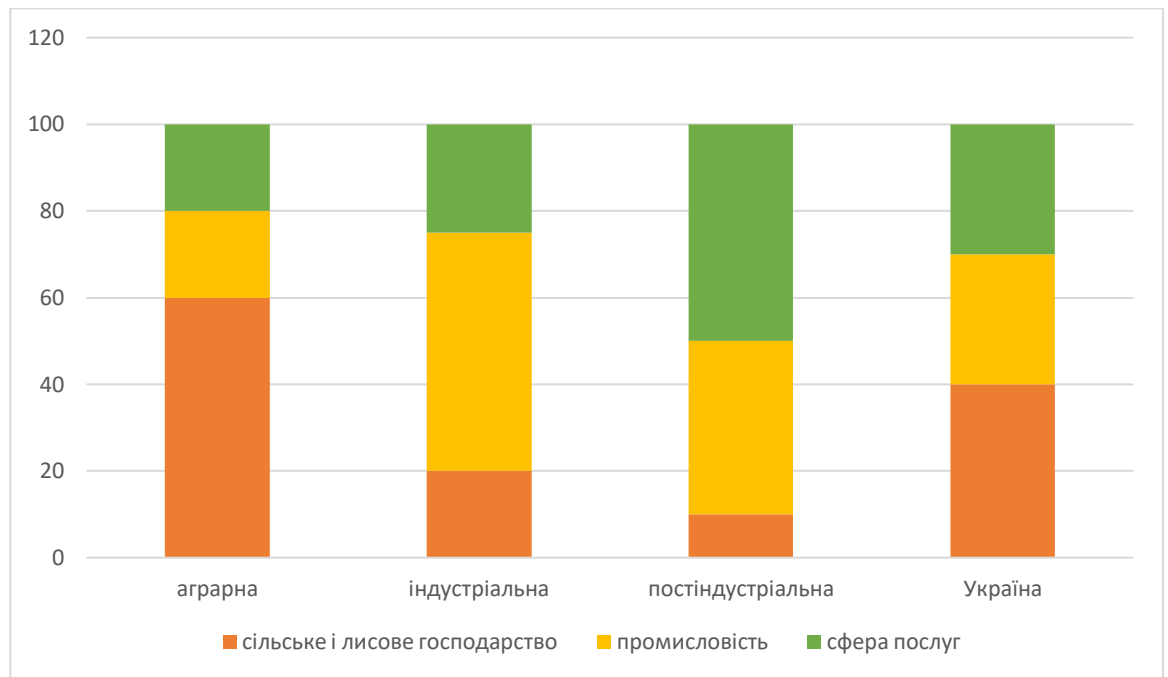

Рис. 1.6 Стадії розвитку країн за часткою галузі ВВП

Сукупність дій на різних рівнях, в результаті яких люди задовольняють свої потреби завдяки виробництву та обміну матеріальними благами й послугами називають як економічна діяльність. Дане поняття характеризує обсяг всього економічного життя протягом певного періоду часу та на певній території. Тоді використовуються такі головні показники, як валовий внутрішній продукт (ВВП) та валовий національний продукт (ВНП).

Тобто економічна діяльність є формою активної участі людини в суспільному виробництві. З цією метою люди відтворюють певні трудові колективи, які спільно виконують ту чи іншу місію. Однак напрям і характер таких багаточисельних колективів (підприємств, фірм, компаній) тощо.

Оцінка ефективності кожного об'єкта дослідження або окремого виробництва, або галузі, або економіки в цілому завжди ґрунтується на характеристиках отриманого ефекту, що становить величину прибутку та рівень рентабельності.

Основні види економічної діяльності наведені у рис. 1.7.

Рис. 1.7 Основні види економічної діяльності в Україні

Підприємство (або інший об'єкт дослідження, яким може бути конкретний сектор економіки, регіон чи країна в цілому) є прибутковим, якщо дохід певного виду покриває витрати на їх отримання. Рентабельність підприємства можна оцінити за допомогою системи показників. За набором показників прибутковості оцінюється ефективність звичайної діяльності та її складових.

Наведений нижче аналіз визначає основні моделі динаміки прибутковості операційної діяльності великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності за період з 2013 по вересень 2020 р. (Табл. 1.2). Як видно з даних, представлених у таблиці, рівень рентабельності операційної діяльності великих та середніх підприємств за останні вісім років зріс більш ніж у 2,5 рази. У той же час таким галузям економіки, як будівництво, тимчасове розміщення й громадське харчування, професійна, наукова та технічна діяльність, діяльність у сфері адміністративних та

допоміжних послуг, вдалося не тільки подолати збитки від операційної діяльності, а й забезпечити певний рівень рентабельності. Цікавим є також розподіл лідерів та аутсайдерів вітчизняної економіки за рівнем прибутковості операційної діяльності великих та середніх підприємств.

Табл 1.2 Рентабельність операційної діяльності великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності, %

Показник	2013	2014*	2015*	2016*	2017*	2018*	2019*	2020*
Всього	4	5,9	5	3,9	-4,1	1,0	7,4	10,1
Сільське, лісове та рибне господарство	22,9	23,2	21,7	11,3	20,6	41,7	32,4	3,8
Промисловість	3,5	4,7	3,4	3	1,6	0,9	4,2	8,3
Будівництво	-1,5	0,2	-0,1	0,0	5,8	-7,6	-0,4	4,0
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспорту	9,8	15,0	12,3	10,2	-12,8	-0,9	15,8	25,9
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	5,6	6,1	5,4	3,5	-1,7	1,1	5,1	6,6
Тимчасове розміщення й харчування	-1,8	-0,1	-1,1	-2,8	-25,8	-17,3	-0,8	10,8
Інформація та телекомунікація	7,4	7,6	10,5	11,8	-1,6	0,5	8,5	19,3
Фінансова та страхова діяльність	3,5	6,2	6,1	5,9	-15,2	-8,9	-4,8	3,2
Операції з нерухомого майна	0,3	-3,6	2,8	3,1	-46,9	-33,4	-8,1	22,1
Професійна, наукова та технічна діяльність	-6,6	0,5	0,3	-1,3	-29,1	-1,1	17,6	18,9
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-3,3	-2,7	-2,9	-2,5	-13,6	-11,9	-3,9	2,9
Освіта	4,9	7,4	8,2	8,4	5,5	5,7	5,6	4,2
Охорона здоров'я, соціальна допомога	4	2,6	2,7	3,1	-3,7	-0,6	4,5	4,6
Мистецтво, спорт, розваги і відпочинок	-26,9	-24,4	-17,6	-8	-11,8	-25,3	-16,5	-16,6
Надання інших видів послуг	4,3	3,1	2,6	-0,9	-1,0	7,3	5,1	-3,0

* Без урахування результатів діяльності банків, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

В останні роки українська економіка зазнала різкого спаду в 2015-2018 роках, і тоді відбулася певна стабілізація, а з другої половини 2019 року спостерігається відносно повільний темп зростання української економіки (за попередніми даними 101,5% були опубліковані, а пізніше, за оновленими даними, деяке зростання за даними бази даних Укрстат склало 102%).

Результат змін свідчить про значну зміну галузевої структури ВВП в Україні у 2016 та 2020 роках (рис. 1.8. та рис. 1.9.). Слід зазначити, що частка переробної промисловості з 24% у 2016 р. зменшилася до 12,2%, а в 2020р. практичний двічі, враховуючи, що ця величина включає частку харчової промисловості, металургії, машинобудування, тобто це те, що вдалося зберегти Україні з точки зору промислового фактора.

Сільськогосподарське виробництво у 2016 році становило 21%, на кінець 2020 року 18,4%. Спад полягає в тому, що структура сільськогосподарської продукції, що випускається в даний час, змінилася. І це результат квот з Євроасоціативній угоді, яка не дозволяє використовувати всі виробничі потужності.

На сьогоднішній день лише експорт зерна, переважно до країн, що не входять до ЄС, зберіг сільськогосподарську продукцію. Крім того, зерно експортується для подальшої переробки в країні імпорту, тоді як в Україні переробні компоненти промисловості та експорт більш складної продукції різко впали.

Рис. 1.8 Структура економіки України за 2016 рік

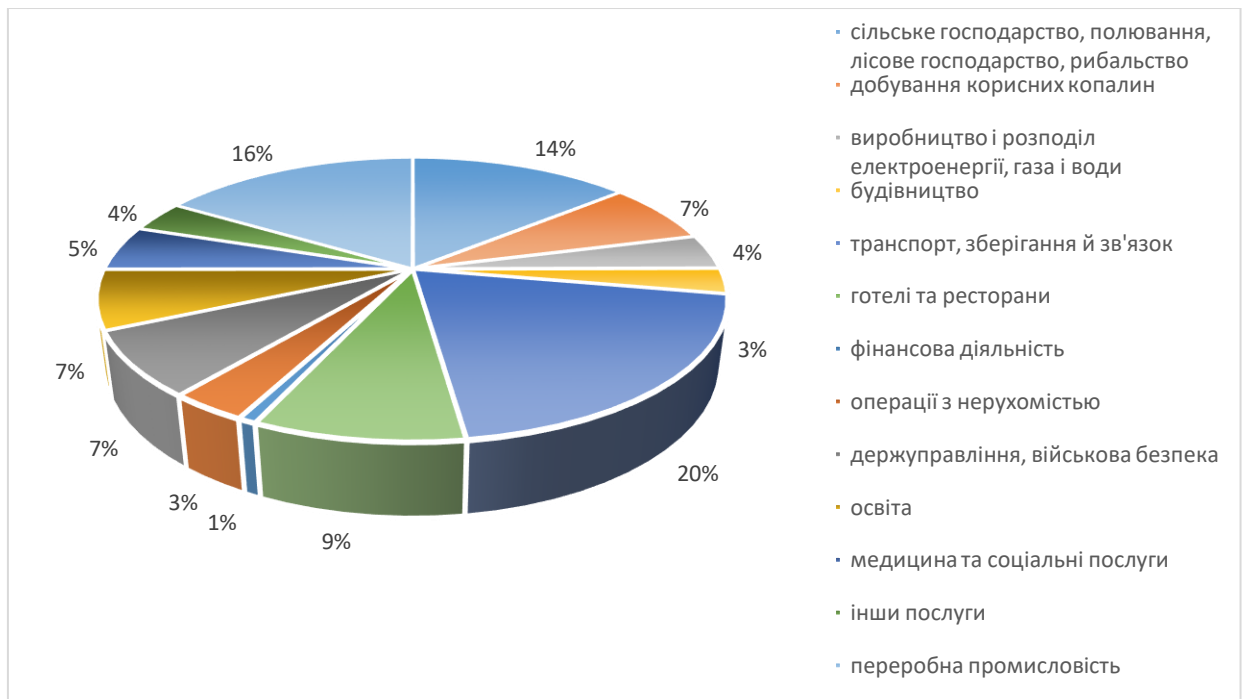

Рис. 1.9 Структура економіки України за 2020

В основному зберегли позиції злакові та олійні культури. А це призводить до значного зниження асортиментної структури. Відповідно, це збільшує ризики як з точки зору експортного потенціалу, так і з точки зору рівня конкурентоспроможності самої галузі, оскільки галузь тваринництва дуже потужна, включаючи птицю та продукти з птиці.

Загалом, чим більша кризова економіка, тим більшими будуть сфери діяльності, які потребують короткого періоду обороту, тобто швидкого повернення грошей, а , відповідно, окупності, в більшості своїй спекулятивні операції.

Сьогодні розробка нової моделі підтримує переважно сферу послуг. Зростає попит на послуги, а також транспорт, зберігання, зв'язок, готелі та ресторани. Особливу увагу слід звернути на появу нового виду діяльності, який швидко зростає у сфері операції з нерухомості майна. Ці операції є джерелом заохочення для будівництва, ця галузь отримала високі темпи зростання. Крім того, були розроблені галузі державного управління військовою безпекою та соціальним забезпеченням.

Результатом стала зміненна модель розвитку ВВП, де зростання це внутрішній попит, що забезпечується збільшенням державних витрат та витрат національних господарств.

Водночас частка господарств неухильно зменшується через зменшення доходів, а частка зростає, хоча офіційно реформи МВФ мають суттєві вимоги щодо зменшення державної підтримки. Основним ресурсом господарської діяльності України є трудовий ресурс, а саме працівники із середньою зарплатою за видами діяльності, які наведені нижче (рис. 1.10)

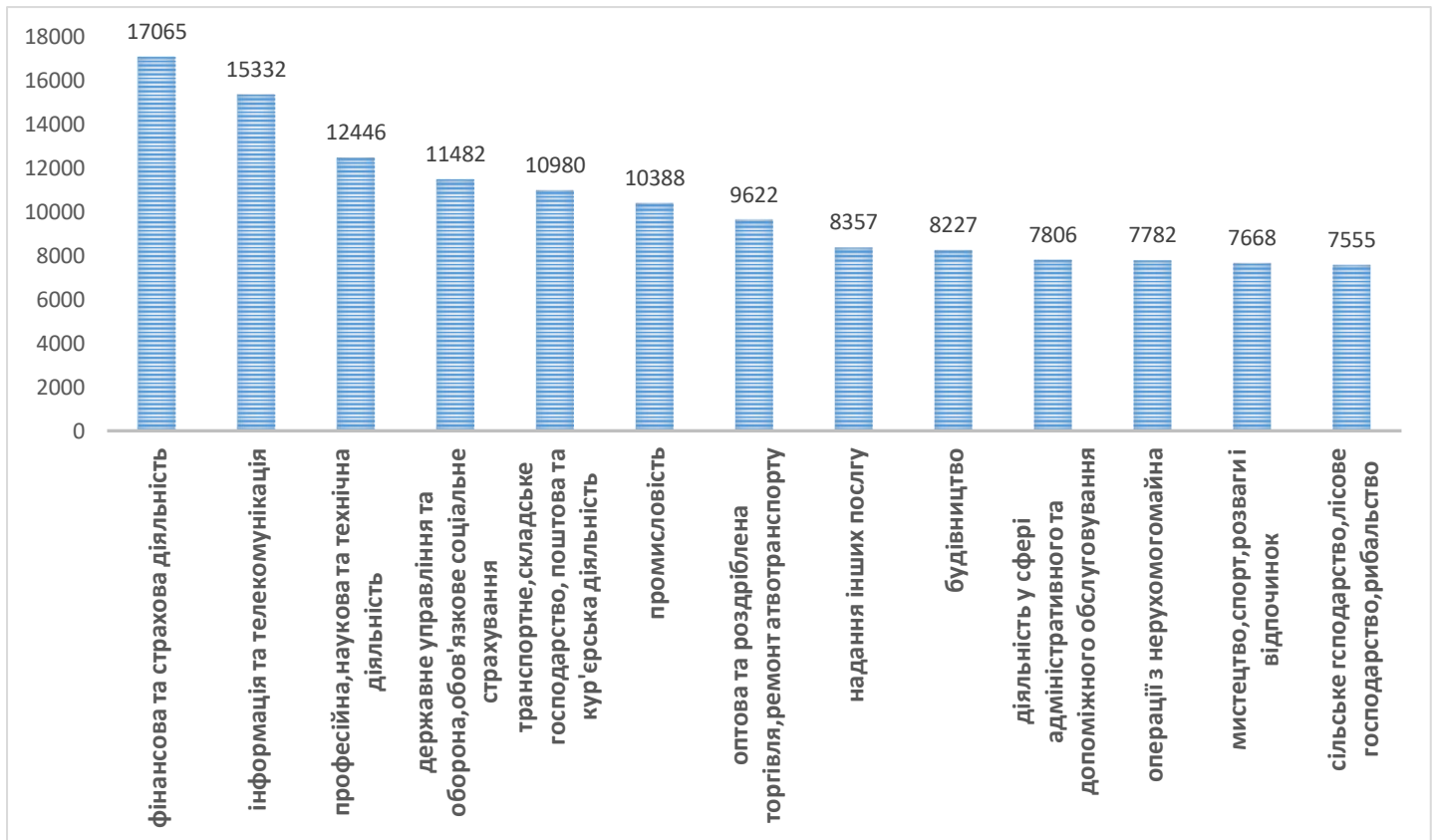

Рис. 1.10 Середня заробітна плата за видами економічної діяльності січень 2020 року, грн

Для нашої держави характерним є такий негативний показник, як заборгованість з виплати заробітної плати, першочерговою причиною якої є неефективна господарська діяльність самого підприємства: пошук та втримання клієнтів, великий час обігу коштів (технологічний процес, час доставки, строк виконання послуг та інші), дебіторська заборгованість за надані товари та послуги.

Розглянемо також структуру зайнятості населення за видами економічної діяльності.

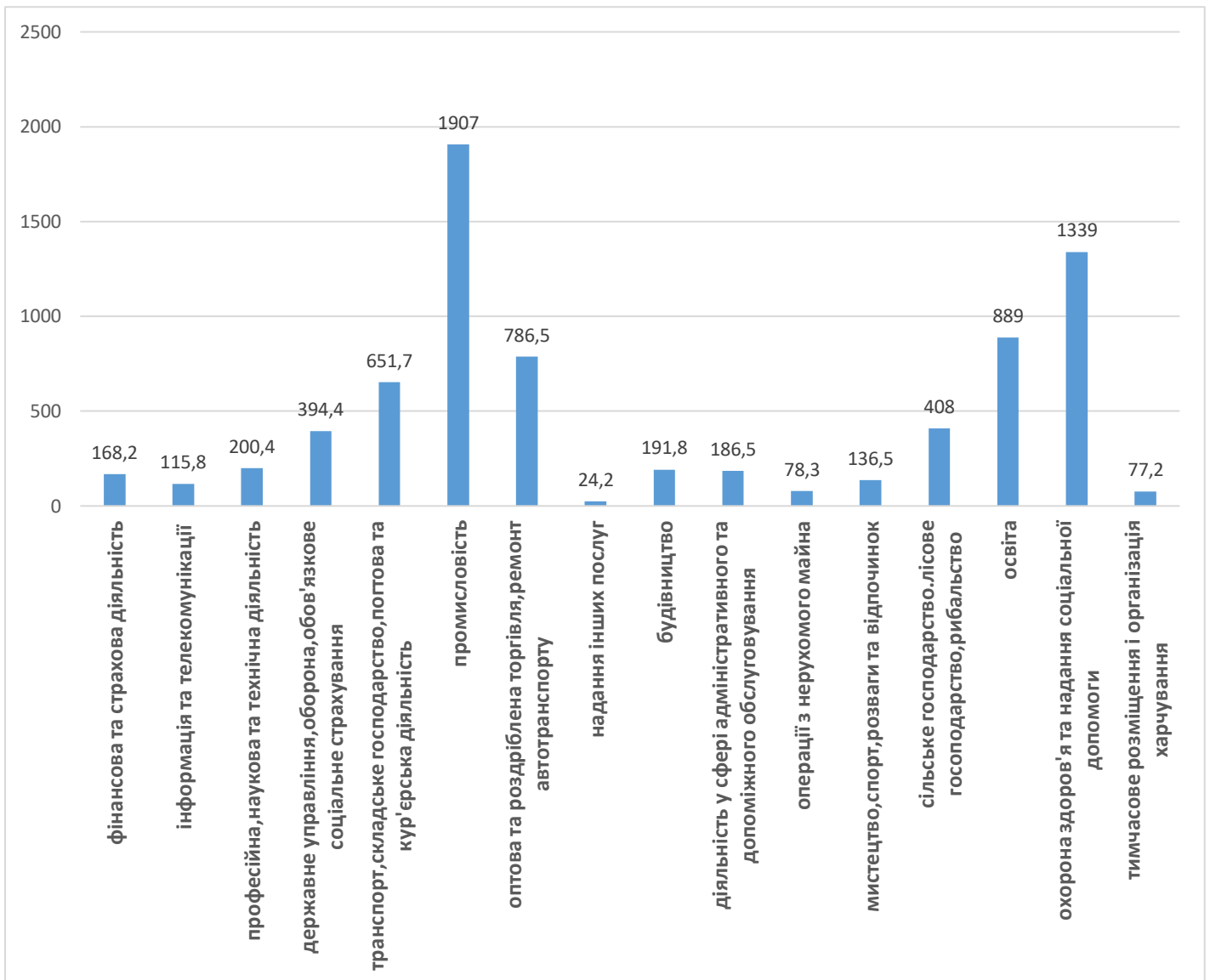

Рис. 1.11 Середньооблікова кількість штатних працівників за видами економічної діяльності у січні 2020 року, тис. осіб

Наведена діаграма з заборгованості по виплаті заробітних плат за видами економічної діяльності станом на 1 лютого 2019 року.

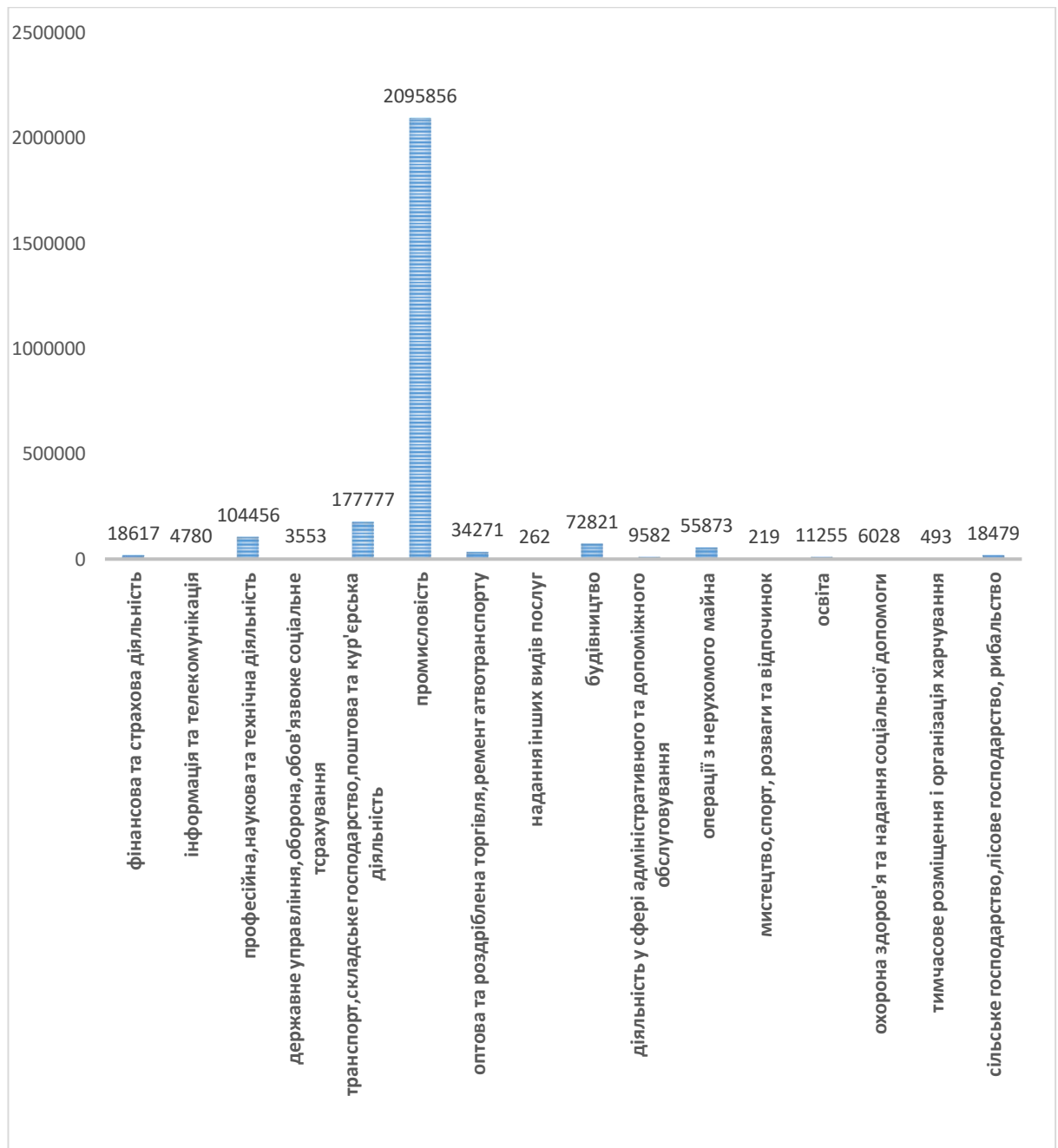

Рис. 1.12 Заборгованість по виплаті заробітних плат за видами економічної діяльності на 1 лютого 2020 року, тис.грн.

Тож найбільша група зайнятого населення у 25% має 80% з усіх боргів по виплаті заробітних плат. Два наступних види-заборгованці входять до рейтингу п'ятірки найбільших середніх заробітних плат. Можна спостерігати ірраціональну ситуацію, коли розмір заборгованості з виплат заробітної плати пов'язаний із розміром самої заробітної плати

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

2.1 Аналіз розвитку підприємницької діяльності

У кінці 2019 р. в нашій країні нараховувалось 1973000 суб'єктів в малому та середньому підприємництві (а 1932000 в минулому році), з них 1630000 фізичних осіб-підприємців (ФОП) і 343000 юридичних осіб-підприємців (ЮОП) [1].

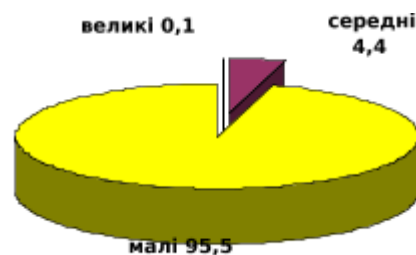

Рис. 2.1. Аналіз кількості підприємств, %

Змінилася структура великих, середніх та малих підприємств. Як і в попередні роки, 0,1% усіх підприємств це великі компанії. Але деякі середні компанії впали з 4,7 до 4,4%.

Відповідно, частка малих підприємств зросла з 95,2 до 95,5 відсотка. Майже 83 відсотки з них мають статус мікропідприємств. Найбільшу кількість малих та середніх підприємств можна побачити у: Києві - 25%, Дніпропетровську - 11,2%, Донецьку - 6,8%, Харкові - 6,7%, Львові - 5,5%, Одесі - 5, 2%. Слід зазначити, що за останні три роки кількість великих підприємств суттєво зменшилась: з 659 у 2017 році, 497 - у 2018 році, до 423 - у 2019 році. Це пов'язано насамперед із проведенням антитерористичної операції та тимчасовою окупацією в деяких східних регіонах, де розташовувались переважно великі промислові підприємства, та вплив загальної економічної кризи, яка лише посилилася внаслідок військових подій [1].

Кількість середніх компаній також зменшується протягом трьох років. Так, на початок 2020 року в Україні було зареєстровано 15 200 середніх підприємств, кількість яких зменшилась на 703 одиниці (4,4%) порівняно з попереднім роком. Нагадаємо, на початку 2014 року їх було 18 000. А в 2019 році кількість середніх підприємств зменшувалася на 24 відсотки на рік.

Кількість малих підприємств у 2019 році зросла на 3200 одиниць (1%) і досягла майже 328 000. Однак це не можна назвати успіхом, оскільки це лише невеликий крок до повернення втрачених позицій у 2018 році, коли кількість малих та середніх підприємства зменшились на 30000 одиниць порівняно з попереднім роком.

Водночас нинішня кількість малих підприємців на 4 відсотки нижча, ніж у 2014 році. На основну позитивну динаміку розвитку в категорії малого бізнесу впливають мікропідприємства. Таким чином, кількість мікропідприємств у 2019 році зросла на 5000 одиниць (2%) і досягла 284 000 одиниць. За видами економічної діяльності в структурі малих та середніх підприємств найбільша частка (27%) припадає на оптову та роздрібну торгівлю та ремонт автомобілів, 14% - сільське, лісове та рибне господарство, 12% - промислове виробництво, 9,5 % - операції з нерухомістю, 9% - будівництво, 8,5% - професійна та науково-технічна діяльність, 4,5% - транспорт, зберігання, 4,5% - адміністративні послуги, 4% - інформація та телекомунікації, 2% - тимчасове розміщення та громадське харчування, 1% - освіта, 1% - охорона здоров'я, 1% - мистецтво, спорт, розваги, 1% - інші послуги [1].

З 1 630 000 самозайнятих осіб лише 307 суб'єктів господарювання, тобто 0,02%, відповідно до законодавчих критеріїв, належать середнім підприємствам, решта належить малим, особливо мікропідприємствам.

Загалом у торговому бізнесі працювало 660 000 працівників, з них 28 000 у середньому бізнесі.

Слід зазначити, що частка реалізованої продукції ФОП у загальному обсязі продажів зросла з 6,1 до 6,7 відсотків порівняно з 2018 р.

У секторі малого та середнього підприємництва у 2019 р. було зайнято близько 6 500 000 осіб, включаючи фізичних, що становить 41% від загальної кількості зайнятих людей працездатного віку. Зокрема, на середніх підприємствах було зайнято понад 2 600 000 осіб, а на малих - 3 900 000 осіб, з них 2 900 000 - на мікропідприємствах [1].

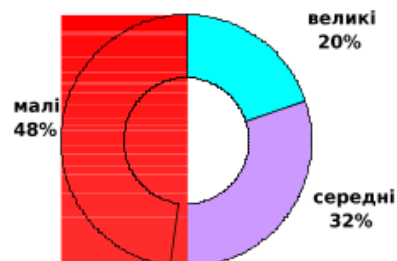

Рис. 2.2. Зайнятість за розміром СПД

Для порівняння, у великих компаніях працювало 1 700 000 робітників.

Таким чином, 80% усіх працівників працюють у секторі МСП, з них 48% у малому бізнесі та в середньому 32%. Цей розподіл не змінюється протягом 2018-2019 рр.

Характерно, що на 1 малому підприємстві в середньому працювало до 5 осіб, на середньому - 171, а на великому - понад 4000 робітників. В середньому на 5 само зайнятих припадало лише 2 працівники.

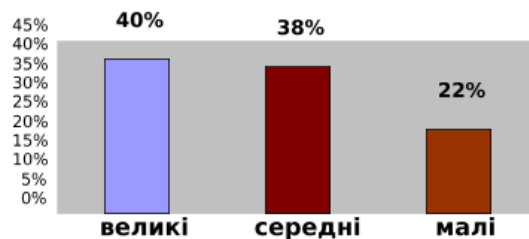

Рис. 2.3. Частка виробленої продукції за розміром СПД

Аналізуючи середньооблікову чисельність працівників компаній з точки зору правових критеріїв визначення категорій суб'єктів господарювання, можна сказати, що вирішальним стимулом для розвитку малого бізнесу є спрощена система оподаткування. Відсутність додаткових механізмів державної підтримки та необхідність сплати власникам малого бізнесу єдиного соціального внеску за своїх працівників обмежує волю компаній максимізувати кількість своїх працівників, а також сприяє розвитку тіньового сектору.

З точки зору ефективності великі підприємства становлять 40% від загальної кількості у 2019 році, а малі та середні - 60%. З них середні - майже 38%, малі - 22%. Крім того, порівняно з 2018 роком частка великих та середніх підприємств відповідно зменшилась на 2%, тоді як частка дрібних підприємців залишилася незмінною.

Розподіл підприємств за обсягом виробництва у 2019 році мав таке співвідношення: велике - 43,7%, середнє - 39,7%, мале - 16,6%, з них мікропідприємства - 5,1%. Крім того, найбільшими обсягами виробництва є великі підприємства: у промисловості - 60,2%, транспорті, складі, поштових послугах - 53%; середні підприємства: у галузі охорони здоров'я та соціальної роботи - 72,6%, сільського господарства, лісового та рибного господарства - 52,1%; малий бізнес: в освіті - 53%, операціях з нерухомістю - 47,3%, будівництві - 43,2%.

Що стосується продажів, то сектор МСП у 2019 році становив 63%, а великі підприємства - 37% загального обсягу продажів. Зокрема, частка середніх підприємств становить 39%, а малих - 24%. Якщо порівнювати з іншими країнами частку малих та середніх підприємств у продажах, то у 2018 році вона у нас становить 60,9%, що більше, ніж у Польщі (55,9%),

Німеччині (47,1%), Словаччині (54, 8%) , Чехії (57,7%), але менше, ніж в Естонії, Латвії, Литві та Болгарії.

Співвідношення продажів МСП з юридичними та фізичними особами виглядає як 8 до 1. Водночас приріст продажів МСП юридичних осіб збільшився на 28% порівняно з попереднім роком, а приватних осіб - на 38%.

Найбільший обсяг продажів при значній віддалі від інших регіонів мали підприємства у Києві - 39% та Дніпропетровську - 11,2% загального обсягу продажів українських підприємств. Серед єдиних власників: підприємці в Києві - 14,4% та Харківській області - 9,3%.

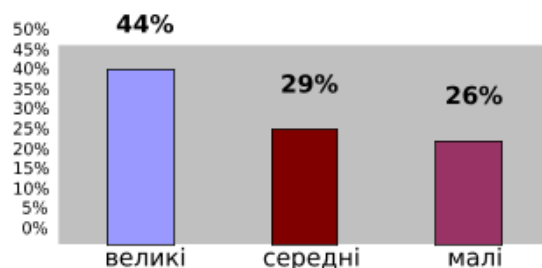

Рис. 2.4. Кількість збиткових підприємств

Аналізуючи фінансовий результат діяльності підприємств, слід зазначити, що відповідно до виду економічної діяльності у 2019 році понад 44% великих підприємств, 26% малих та 29% середніх підприємств.

З промислових підприємств: 52% великих підприємств, 33% середніх та 26% малих підприємств були збитковими. Одним з важливих економічних показників, що характеризує валовий випуск усіх видів економічної діяльності, є додана вартість у виробничих витратах.

Частка великих компаній за цим показником становить 41%, а МСП, у тому числі фізичних осіб - 59%. Однак слід зазначити, що частка МСП у ВВП зменшилась на 3% за останні 3 роки. Якщо говорити про додану вартість у виробничих витратах у компаніях, то для великих компаній вона становила 43,1% у 2019 році, а для малих та середніх - 56,9% (2018 - 55,8%, 2017 - 60,2%).

Додана вартість малих підприємств дещо зменшилась: з 16,9% до 15,7%.

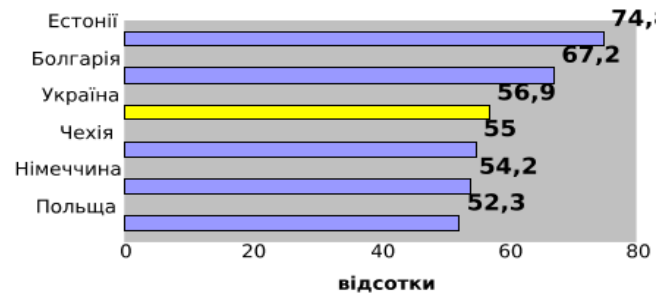

Рис. 2.5. ВВП (додана вартість) МСП у 2018 р.

Внесок самозайнятих осіб у структуру ВВП у 2019 році такий: на середніх підприємствах - 0,4%, на малих - 23,9%, на мікропідприємствах - 49,2%. Для порівняння, частка доданої вартості на малих та середніх підприємствах у 2018 році: в Україні - 57,9%, Болгарії - 65,2%, Естонії - 74,8%, Німеччині - 54,2%, Польщі - 52,3%, Чехії - 55%.

Формуючи державну політику розвитку малого та середнього підприємництва з метою максимізації ділового потенціалу в державі, створюючи умови для зростання малого сектору на наступний рівень середніх підприємств, стимулювання, таким чином, слід диференціювати та зосереджувати насамперед на малому бізнесі.

Ці етапи надзвичайно важливі для реалізації збалансованої соціально-економічної політики та розвитку ринку праці. Тому, для більш ретельного аналізу ситуації із зайнятістю доцільно було б проаналізувати дані Державної фіскальної служби про діяльність самозайнятих осіб та тих, хто працює у "Фріланс". А, також, інші соціологічні дані, спостереження, спрямовані на виявлення прихованого безробіття та тіньової економіки, включаючи проблеми нелегальної зайнятості та широко розповсюджені практики зайнятості за сумісництвом шляхом реєстрації працівників, що працюють за сумісництвом.

2.2 Характеристика можливостей та результатів суб'єктів господарювання в аграрній галузі

Відповідно до чинного законодавства України забезпечується функціонування державної, комунальної та приватної власності. Відповідно до основного закону, залежно від форм власності, Господарський кодекс України передбачає функціонування підприємств, у тому числі сільськогосподарських, таких як:

- приватне підприємство, що діє на базі приватної власності громадян або суб'єкта господарювання (юридичної особи);
- підприємство, що працює на основі колективної власності;
- комунальне підприємство, що діє на базі комунальної власності територіальної громади;
- державне підприємство, що діє на базі державного майна;
- підприємство, засноване на змішаній формі власності (засноване на об'єднанні власності з різних форм).

Таким чином, сільське господарство у всіх вищезазначених видах може відтворюватися та функціонувати. У свою чергу, в аграрному секторі України постійно створюються та діють суб'єкти господарювання, які перелічені в (рис. 2.6.) різних організаційно-правових формах.

Загальні та спеціальні умови їх створення передбачені законодавством. В останні роки рівень економічних суб'єктів у сільському господарстві становить близько 4% від загального обсягу, питому вагу яких становлять підприємства.

Рис. 2.6 Основні суб'єкти сільського господарювання в Україні

Також, в сільському господарстві України можна виділити чотири основні групи виробників сільськогосподарської продукції (рис.2.7)

Рис. 2.7 Групи виробників сільськогосподарської продукції.

Таким чином, кожна група виробників має свої особливості, умови праці та перспективи розвитку.

1. Домашні господарства (у тому числі фізичні особи підприємці) не є юридичними особами і вирощують сільськогосподарську продукцію як для власних потреб, так і для продажу.

2. Приватні сільськогосподарські підприємства представлені фермами та приватними сільськогосподарськими підприємствами. До них застосовуються загальні правила Цивільного та Господарського кодексу.

3. Підприємства колективної форми власності, різні форми кооперативів.

4. Господарські товариства можуть бути як національними, так і іноземними або з іноземними інвестиціями. В аграрному секторі бізнес-асоціації є найпоширенішою формою господарювання після фермерських господарств. Вони представлені переважно у формі товариств з обмеженою відповідальністю та акціонерних товариств.

Говорячи про особливості функціонування аграрного підприємництва в ринкових умовах, ми звертаємо увагу на аналіз економіки представництва суб'єктів господарювання в економіці України. Загальними суб'єктами є сільськогосподарські підприємства, тенденція яких у 2016-2020 рр. показана на рис. 2.8.

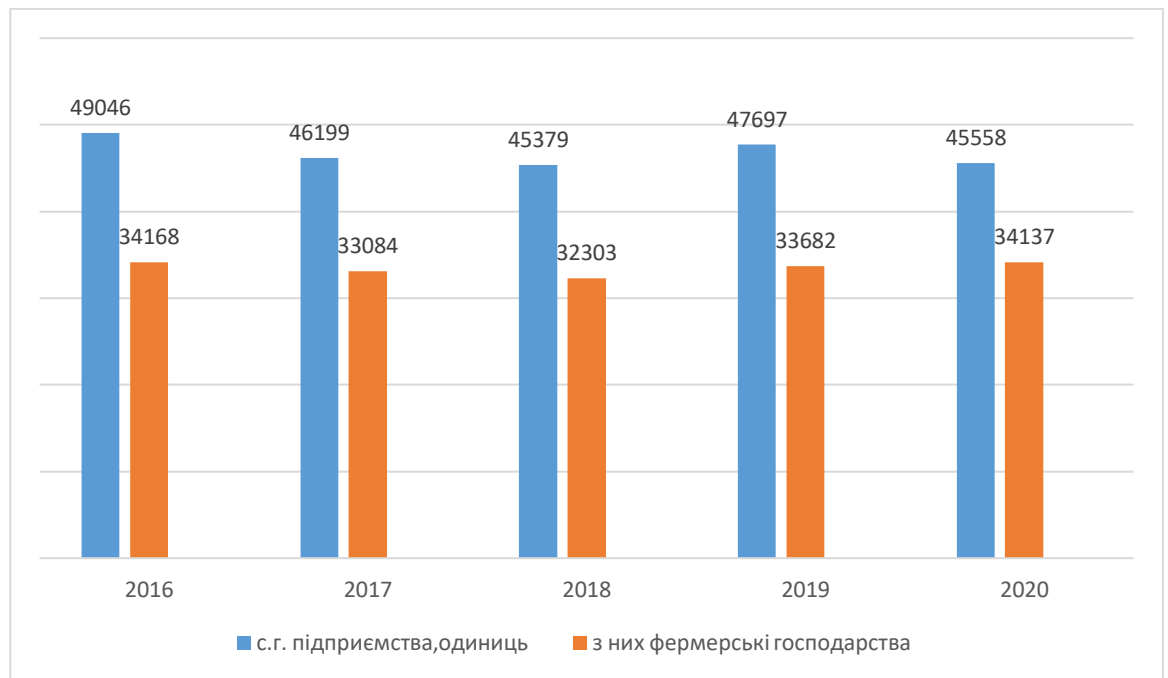

Рис. 2.8 Динаміка зміни кількості сільськогосподарських підприємств в Україні впродовж 2016-2020 рр.

Проаналізувавши аналітичні показники зміни кількості сільськогосподарських підприємств у 2016-2020 роках, було встановлено, що кількість сільськогосподарських підприємств у 2020 році порівняно з 2016 роком зменшилась на 3488 підприємств (з них фермерські господарства зменшились на 31 одиницю).

Однак, порівняно з 2019 роком, у 2020 році кількість сільськогосподарських суб'єктів зменшилась на 2139 одиниць, що, в свою чергу, менше, ніж у 2017 році. Однак протягом 5 років кількість сільськогосподарських підприємств не може досягти показника з 2017 року (49046 одиниць). Незважаючи на перспективи розвитку аграрного сектору в

Україні, на зменшення кількості сільськогосподарських підприємств впливають національні умови, такі як: збільшення витрат на вирощування сільськогосподарських культур (девальвація гривні, нестабільний обмінний курс впливають на високі ціни палива, добрив тощо); кадрові труднощі; складна ситуація з фінансуванням; деградація сільськогосподарських угідь.

Іноді на зменшення кількості сільськогосподарських підприємств впливають особливості сільського господарства, пов'язані з дисципліною його виробництва, в основі якої лежить здатність рослинних і тваринних організмів до природного розмноження залежно від клімату та ґрунту.

Таким чином, за результатами дослідження можна зробити висновок, що сільськогосподарське підприємство є самостійним суб'єктом господарювання, діяльність якого об'єднує відносини виробництва, первинної переробки та реалізації сільськогосподарської продукції. Питання необхідності розвитку та підтримки підприємницької діяльності в аграрному секторі також залишається актуальним.

Беручи до уваги всі дані, необхідно визначити наступні конкретні шляхи розвитку аграрного підприємництва: забезпечення рівного доступу до ресурсів та державної підтримки для всіх бізнес груп, незалежно від форм власності та розміру; вдосконалення структури та запровадження використання органічними добривами фермерів; вирішення кадрових проблем за рахунок збільшення кількості висококваліфікованого персоналу; оновлення матеріально-технічної бази; вдосконалення системи управління та організації виробничих відносин. Подальший розвиток підприємницької діяльності в аграрному секторі сприятиме підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва в країні.

2.3 Аналіз стану та результатів діяльності ТОВ «Красногорське»

У будь-якій країні чи суспільстві сільське господарство є необхідною складовою національної економіки, оскільки охоплює інтереси кожної людини. Тому що зараз понад 80% споживчого фонду відтворюється за рахунок сільськогосподарської продукції.

Тому його виробництво є найважливішою передумовою існування людини. Однак для нашої країни, яка йде шляхом ринкової економіки, така економіка є важливою, оскільки вона є однією з найбільших частин національного виробництва, а також відіграє важливу роль як основний етап у запуску ринкової економіки.

В розвитку економіки України ця частина, враховуючи її методи, може відігравати (і вже частково виконує) надзвичайно важливу роль завдяки своїм особливим властивостям. Вони є: високо конкурентоспроможні в цій галузі, оскільки має велику кількість незалежних галузей, що виробляють однакові товари, і друга властивість в тому, що в Україні сільське господарство є основним експортом, оскільки існує великий масштаб землекористування та родючості земель.

Товариство з обмеженою відповідальністю "Красногорське" займається сільськогосподарською діяльністю. Воно розташоване у Донецькій області, Маріїнському районі, м. Красногорівка, вул. Шміда, 159. Типовим ґрунтом для цього регіону є чорнозем, а також темно-сірі опідзолені ґрунти. Рельєф слабо хвилястий, нахил від 2 до 13 градусів. Район багатий на поклади високоякісної каолінової глини. Однією з характеристик сільського господарства є те, що основними засобами та предметом праці в цій діяльності є земля, тому характеристики підприємства слід починати з аналізу складу та структури сільськогосподарських угідь підприємства (табл. 2.1.)

ТОВ «Красногорське» це підприємство, створене на основі угоди між юридичними або фізичними особами шляхом поєднання їх власності та підприємницької діяльності з метою отримання прибутку. Воно має статутний фонд, розділений на одиниці в розмірах, визначених установчим документом, яким є статут. Закон не встановлює мінімальну кількість учасників товариства з обмеженою відповідальністю, але максимальна кількість учасників не може перевищувати ста осіб.

Таблиця 2.1. Склад і структура угідь в ТОВ «Красногорське»

Показники	2017	2018	2019	Відхилення за 3 роки	Темп росту
Загальна земельна площа, га	1642,34	1676,598	1677,598	36,26	2,21
Всього с.г. угідь, га	1642,34	1676,598	1677,598	36,26	2,21
Із них : рілля, га	1623,4	1601,53	1601,53	-21,83	-1,34
Середньорічна чисел. Прац., чол.	42	44	71	29,00	69,05
Питома вага в площі, %:					
- ріллі	98,81	95,47	95,47	-3,44	
-пасовищ	1,09	4,53	4,53	-3,44	
Навантаження на 1 середньорічного робітника в с.г.: - с.г. угідь, га	39,08	38,13	26,63	-15,45	-39,54
- рілля,га	38,65	36,40	22,56	-16,10	-41,64

За досліджуваний період відбулося збільшення загальної площі земель на 2,21%. Отже, загальна площа ріллі зменшилась на 1,34% із

збільшенням площі пасовищ на 323,79%, що спричинило збільшення частки пасовищ у загальній площі сільськогосподарських угідь на 3,44 в.п. .

Зі збільшенням кількості зайнятих працюючих (зростання на 69,05%) спостерігається зменшення навантаження на 1 середньорічного працівника, зайнятого в сільському господарстві. Площі землі зменшились на 39,54%, а рілля зменшилась на 41,64%.

Для аналізу стану та результатів діяльності ТОВ «Красногорське» необхідно визначити такі етапи: проаналізувати оборотний капітал, трудові ресурси, дати характеристику економічних показників та показників ефективності. Забезпеченість основними фондами та їх використання характеризуються такими показниками: розмір і структура основних фондів, динаміка основних фондів, вартість основних фондів (фонд капіталу), розмір і структура енергетичних ресурсів, енергопостачання та інша сільськогосподарська рентабельність активів, фондомісткість (табл. 2.2.)

Таблиця 2.2. Ефективність використання основних засобів в ТОВ «Красногорське»

Показники	2017	2018	2019	Відхилення за 3 роки	Темп росту
Вартість основних засобів тис.грн	2525,20	2900,00	9829,00	7003,80	289,2
Вартість оборотних фондів тис.грн.	4895,50	7824,00	6292,00	1396,50	28,53
Вартість валової продукції тис.грн.	4030,59	5421,38	7451,53	3420,74	84,87
Чистий прибуток тис.грн.	1375,20	2771,00	3165,00	1789,80	130,1
Фондомісткість тис.грн.	1538,50	1728,66	5858,97	4320,47	280,8
Фондовіддача ,грн.	1,60	1,87	0,76	-0,84	-52,50
Норма прибутку , %	18,53	25,84	19,63	1,10	

З таблиці видно, що у 2017-2019 рр. відбулося збільшення загальної вартості основних фондів на 289,24% при загальному збільшенні площі сільськогосподарських угідь (на 2,21%), що спричинило збільшення фондомісності з 1538,50 грн. У 2017 році до 5858,97 грн у 2019 році; тобто приріст склав 280,82%. Спостерігаючи за зростанням валової продукції (збільшення на 84,87%), спостерігається зменшення рентабельності активів на 52,50%.

Чистий прибуток за період збільшився на 69,05%, спостерігається також збільшення вартості оборотних активів (на 84,87%), що спричинило незначне збільшення норми прибутку збільшення на 1,1%.

Для організації господарської діяльності кожне підприємство повинно мати не тільки основні фонди, а й оборотні кошти. При оцінці ефективності використання оборотних коштів підприємства використовується ряд показників, дані щодо яких наведені в таблиці 2.3.

Дані в таблиці 2.3. показують збільшення середньорічного залишку оборотних коштів грн. 28,53%. Одночасно відбулося збільшення чистого прибутку на 130,15%, що спричинило зростання рентабельності на 0,22 процентних пункта. Рентабельність оборотних активів показує здатність компанії забезпечувати річний прибуток відносно середньорічного оборотного капіталу компанії. Чим вище значення цього коефіцієнта, тим ефективніше використовується оборотний капітал.

Розраховується за такою формулою:

$$POK = \frac{\text{чистий прибуток}}{\text{оборотні активи}}, \quad (2.1)$$

де: POK – рентабельність оборотних коштів

Також, спостерігається підвищення коефіцієнта обертання оборотних засобів на 43,84 %, що викликало зменшення тривалості одного обороту оборотних засобів на 133 доби або на 30,48 %.

Таблиця 2.3. Ефективність використання оборотних засобів в ТОВ
«Красногорське»

Показники	2017	2018	2019	Відхилення за 3 роки	
				Абсолютне	Відносне
Середній залишок оборотних коштів тис.грн	4895,50	7824,00	6292,00	1396,50	28,53
Чистий прибуток тис.грн	1378,20	2771,00	3165,00	1789,80	130,15
Показники ефективності					
Коефіцієнт обертання оборотних засобів	0,82	0,69	1,18	0,36	43,84
Рентабельність оборотних коштів	0,28	0,35	0,50	0,22	-
Тривалість 1 обороту оборотних засобів , діб	437,25	519,54	303,99	-133,26	-30,48
Коефіцієнт закріплення оборотних засобів	1,21	1,44	0,84	-0,37	-30,48

Здійснення ефективної господарської діяльності підприємства, виробництво продукції, яка була б конкурентоспроможною не лише на внутрішніх ринках, залежить не тільки від матеріально-технічного забезпечення підприємства, а й від достатньої кількості висококваліфікованих кадрів та ефективного управління ними.

Таким чином, трудові ресурси це частина працездатного населення, яка за віковими, фізичними та освітніми даними відповідає тій чи іншій сфері діяльності. Серед трудових ресурсів виокремлюють реальні (люди, які

працюють) і потенційні (особи, які мають бути залучені до певної праці в майбутньому).

На третьому етапі при оцінюванні діяльності персоналу підприємства перш за все необхідно звертати увагу на середньорічний виробіток в розрахунку на одного працівника (табл. 2.4.).

Таблиця 2.4. Наявність та ефективність використання трудових ресурсів в ТОВ «Красногорське»

Показники	2017	2018	2019	Відхилення за 3 роки	Темп росту
Середньорічна чисельність робітників зайнятих в с.г. всього чол.	42,00	44,00	71,00	29,00	69,0
В т.ч. в рослинництві	16,00	15,00	24,00	8,00	50,0
В тваринництві	26,00	29,00	47,00	21,00	80,7
Валова продукція с с.г. в порівняльних цінах тис.грн.	4030,59	5421,38	7451,39	3420,74	84,8
В т.ч. в рослинництві	2981,71	1094,92	2764,72	2748,72	-7,2
В тваринництві	1048,88	4326,47	4686,60	4660,60	346,0
Всього вироблено валової продукції с.г.	95966,33	123213,28	104948,24	8987,92	9,36
В т.ч. в рослинництві	186356,69	72994,38	90051,34	-156305,34	-83,4
В тваринництві	40341,49	149188,58	99714,93	59373,44	147,0

За досліджуваний період відбулося зростання середньої чисельності працівників підприємства на 29 осіб або на 69,05 %. Зростання відбулося як в рослинництві (збільшення на 50,00%) так і в тваринництві (збільшення на 80,77 %).

Зі збільшенням величини валової продукції загалом по підприємству (на 84,87%), та по тваринництву - на 348,82 %, відбулося зростання

загального річного виробітку по підприємству на 9,36 %, та зростання річного виробітку в тваринництві на 147,18 %.

Оцінюючи діяльність підприємств необхідно звернути увагу на основні економічні показники його діяльності (табл. 2.5.).

Таблиця 2.5. Основні економічні показники та показники ефективності діяльності ТОВ «Красногорське»

Показники	2017	2018	2019	Відхилення за 3 роки	
				абсолютне	відносне
Вироблена продукція в порівняльних цінах, тис.грн.	4030,59	5421,38	7451,33	3420,74	84,87
Виручка(дохід) від реалізації продукції, тис.грн.	3606,30	4342,00	7033,00	3426,70	95,02
Собівартість реалізованої продукції тис.грн.	2384,40	2685,00	4235,00	1850,60	77,61
Валовий прибуток тис.грн	1221,90	1657,00	2798,00	1576,10	128,90
Чистий прибуток тис.грн.	1375,20	2771,00	3165,00	1789,80	130,10
Площа с.г. угідь тис.грн.	1641,34	1677,60	1677,60	36,26	2,21
Вартість основних виробничих засобів тис.грн	2525,20	2900,00	9829,00	7303,80	299,20
Вартість оборотних виробничих засобів тис.грн.	4895,50	7824,00	6292,00	1396,50	28,53
Розрахункові дані					
Вартість валової продукції на:					
-на 1 га с.г. угідь	2455,67	3231,64	4441,66	1986,00	80,87
-на 1 працівника	95966,33	123231,28	104948,24	8981,92	9,36
-на 1 грн. основних фондів	1,60	1,87	0,76	-0,84	-52,50
-на 1 грн. виробничих витрат	1,69	2,02	1,76	0,07	4,09
Вартість валового прибутку					
-на 1 га с.г. угідь	744,45	987,72	1667,86	923,41	124,00
-на 1 працівника	29092,86	37659,09	39408,45	10315,59	35,46
-на 1 грн. основних фондів	0,48	0,57	0,28	-0,20	-41,10
-на 1 грн. виробничих витрат	0,51	0,62	0,66	0,15	28,93
Вартість чистого доходу тис.грн.					
-на 1 га с.г. угідь	837,85	1651,77	1886,63	1048,77	125,10
-на 1 працівника	32742,86	62977,27	44577,46	11834,61	36,14
-на 1 грн. основних фондів	0,54	0,96	0,32	-0,22	-40,80
-на 1 грн. виробничих витрат	0,58	1,03	0,75	0,17	29,58
Норма прибутку	18,53	24,84	19,63	1,10	
Рентабельність	57,67	103,20	74,73	17,06	

За досліджуваний період відбулося зростання виручки отримуваної від реалізації продукції в підприємстві на 95,02 % та величини виробничої собівартості на 77,61%, що дозволило збільшити величину отриманого валового прибутку на 128,99 %.

Аналізуючи динаміку та показники діяльності підприємства, спостерігається збільшення відносних показників ефективності, таких як: витрати на валову продукцію на 1 га (збільшення на 80,87%); сума чистого прибутку. Витрати на виробництво (збільшились на 29,58%). Загальна норма прибутковості зросла з 57,67% у 2017 році до, тобто. збільшення на 17,06 процентного пункту.

Слід зазначити, що в процесі виробництва та функціонування сільськогосподарське підприємство отримало ряд характеристик, що впливають на його функціонування в умовах ринкової економіки. Враховуючи особливості цього підприємства, слід звернути увагу на той факт, що в цій галузі економічний процес відтворення тісно переплітається з природним.

Це відображається в тому, що наслідки управління в сільському господарстві залежать від працівника, його підготовки, інтелектуальної власності, матеріально-технічного забезпечення підприємства та природних умов. Підприємництво в аграрному секторі має певні особливості через значний вплив природних факторів на результати виробництва та використання спеціальних земельних ресурсів, роль яких у сільськогосподарському виробництві визначається тим, що він має специфічну властивість природної родючості. Однак, окрім природних умов як однієї з найважливіших характеристик підприємницької діяльності в сільськогосподарському секторі, існує ще ряд інших характеристик, які варто вивчати.

РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВУ В УКРАЇНІ

3.1 Розширення можливостей фінансування розвитку суб'єктів господарювання

Державна бюджетна підтримка є основним напрямком державного регулювання сільського господарства. Це дає змогу значно пом'якшити наслідки нерівності в торгівлі сільськогосподарською продукцією з іншими галузями економіки з метою забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарського виробництва в Україні в цілому.

До основних проблем державної підтримки сільського господарства в Україні належать:

- відсутність довіри держави до цієї сфери з боку фермерів;
- недостатній рівень впливу заходів бюджетної підтримки на розвиток вітчизняного сільського господарства.

Це пов'язано з тим, що програми бюджетної підтримки в Україні страждають від постійного недофінансування, а правила розподілу бюджетів на відповідні гранти за програмою зазвичай затверджуються щороку і часто змінюються з року в рік (тобто фермери часто не отримують підтримки, коли їм термінововона потрібна). В даний час у сфері державної підтримки агропромислового комплексу України виділено такі основні напрямки:

- розробка та реалізація різноманітних програм розвитку сільського господарства;
- підтримка фермерів через гранти, субсидії та субвенції;
- надання позик та кредитів виробникам на пільгових умовах;
- сільськогосподарське страхування;
- розвиток зернового потенціалу.

Важливим є не лише обсяг державної підтримки, а й механізми її надання, які регулюються Законом України «Про Державний бюджет

України» та «Про державну підтримку сільського господарства України». Класифікація механізму державної підтримки наведена на рис. 3.1.

Рис. 3.1 Механізми державної підтримки

Вважається, що в сфері аграрної політики, для досягнення поставленої мети, держава використовує різноманітні інструменти, зокрема фінансову підтримку сільськогосподарських товаровиробників. Головними інструментами державної підтримки сільськогосподарських підприємств є дотації, субсидії, субвенції. Основні види державної підтримки в Україні наведено на рис. 3.2.

Рис. 3.2 Види державної підтримки в Україні

Таким чином, державна підтримка це сукупність різних важелів та інструментів пільгового фінансування найбільш вразливих підприємств та галузей агропромислового комплексу і це є невід’ємною частиною державного регулювання.

Розвитку агропромислового комплексу сприятиме вдосконалення державної підтримки. Це потрібно робити з урахуванням особливостей регіональної ситуації, а також фінансових можливостей бюджету. В даний час державна підтримка у формі пільг, субсидій та субвенцій здійснюється недостатньо ефективно. Оскільки фермери або не отримують фінансових ресурсів через брак коштів, або отримують їх із значним запізненням.

Порядок отримання категорії державної підтримки та надання документів для отримання субсидій є складним і незрозумілим для суб'єкта господарювання. Державна підтримка повинна бути переорієнтована з сільськогосподарського виробництва на підтримку окремих проектів, заздалегідь визначених відомими критеріями, які забезпечують їх високу ефективність.

Держава також повинна сприяти зниженню процентних ставок за позиками та забезпеченню рівних умов у всіх регіонах України шляхом більш ефективної податкової політики, перегляду транспортних тарифів для фермерів та заохочення розвивати власну маркетингову інфраструктуру, що допоможе позбутися сільськогосподарських посередників та наблизитися до світових моделей розвитку агропромислового комплексу.

Одним із видів державної підтримки підприємництва є «Програма ООН з відновлення та розвитку миру», а саме грантовий конкурс на створення, відновлення та розширення мікро, малих та середніх підприємств у Донецьку, Луганську та Запорізькій області.

Загальна сума гранту, що підлягає розподілу, становить 5,24 мільйона доларів. Ця грантова програма працює на підтримку економічного відновлення регіонів, що постраждали від конфлікту, сприяє зайнятості та створює джерела доходу для населення. Цей конкурс адмініструє благодійний фонд «Творчий центр ТЦК». Рекомендації та пункти щодо подання електронних заявок для отримання гранту на розширення або вдосконалення компанії розділені на елементи:

1. Конкурс на отримання гранту підтримуватимуть бізнес-проекти у таких секторах із наступних категорій учасників. Бізнес-проекти в таких галузях, як виробництво зерна та олійних культур; виробництво яловичини

та коров'ячого молока; виробництво овочів та фруктів; виробництво птиці та яєць, надаватимуться:

Фізичним особам (на момент підписання договору повинні бути зареєстровані як індивідуальні підприємці), які є повнолітніми, дієздатними та працездатними громадянами України та постійно проживають у відповідних цільових регіонах;

Товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ), зареєстровані на момент подання заявки у відповідних цільових областях;

Ферми (ФГ), зареєстровані на момент подання заявки у відповідних цільових регіонах;

Приватні підприємства (ПП), зареєстровані на момент подання заявки у відповідних цільових областях.

Незалежно від лоту будуть надані бізнес-проекти для створення нових робочих місць:

на момент підписання договору особи повинні бути зареєстровані як ФОП або юридична особа (ТОВ / ФР / ПП), які є повнолітніми, дієздатними та працездатними громадянами України та постійно проживають у відповідних цільових регіонах;

Товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ), зареєстровані на момент подання заявки у відповідних цільових областях;

Ферми (ФГ), зареєстровані на момент подання заявки у відповідних цільових регіонах;

Приватні підприємства (ПП), зареєстровані на момент подання заявки у відповідних цільових областях.

А також не можуть подати заявку на грант:

особи та їх родичі (наприклад, конкурент це і чоловік, і дружина, чи батько, і дочка / син). У цьому випадку грант може бути призначений лише одному члену сім'ї;

Фізичні особи та їхні родичі (наприклад, чоловік / дружина або батько та дочка / син), які отримали фінансування для початку, відновлення або розвитку бізнесу за Програмою миротворчості ООН або іншими проектами міжнародної технічної допомоги за останні 12 місяців.

Незалежно від лоту, бізнес-план, поданий на конкурс, повинен передбачати довгострокові перспективи отримання прибутку, містити реалістичні ринкові показники та відповідати пріоритетам лоту (реалізувати діяльність в одному з вище перелічених пріоритетних секторів економіки чи створити заявлену кількість робочих місць).

2. Другим розділом програми є те, що підприємці, які отримають грант, мають зробити власний внесок у реалізацію бізнес плану (у грошовій чи іншій формі, наприклад, безоплатною працею, наданням обладнання, приміщення тощо) у розмірі не менше 25% від вартості проєкту.

Вартість проєкту це загальна сума проєкту, яка складається з особистого внеску та суми грантових коштів. Грантові кошти мають бути використані відповідно до бізнес-проєктів, поданих на конкурс, на наступні напрямки:

закупівля обладнання, необхідного для початку виробничої діяльності;

придавання інструментів для початку надання послуг;

залучення додаткового персоналу для розширення бізнесу;

оренда офісних приміщень, платформ для надання послуг або виробничих майданчиків;

первинна закупівля сировини/біологічних активів для виробництва продукції; надання послуг; виплата заробітної плати, але у розмірі не більше ніж двомісячний обсяг цих витрат, згідно з показниками бізнес-плану;

витрати на франчайзинг тощо.

3. У третьому розділі зазначено що особа для отримання гранту, яка відповідає перерахованим у розділі 2 вимогам, для участі в конкурсі повинна подати онлайн заявку, яка включає наступні розділи:

дані про заявника;

інформація про бізнес-проект;

бізнес-план;

обов'язкові додатки (скановані варіанти лише ОРИГІНАЛІВ документів у розширенні .pdf або .jpg або файл .pdf (ВИТЯГ):

копія першої, другої, третьої сторінки паспорту та сторінки із позначкою місця постійного проживання;

копія картки платника податків (ідентифікаційний код) або коду ЄДРПОУ ТОВ/ФГ/ПП;

ВИТЯГ з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (для зареєстрованих юридичних осіб (ФОП/ТОВ/ФГ/ПП).

4. Четвертою передостанньою умовою та рекомендацією є те, що після отримання заяви від особи, яка бажає отримати грант, повідомлення про реєстрацію та присвоєння реєстраційного номера буде надіслано електронною поштою. Організаційно оцінка заявок та визначення результатів включає кілька послідовних етапів (рис. 3.3).

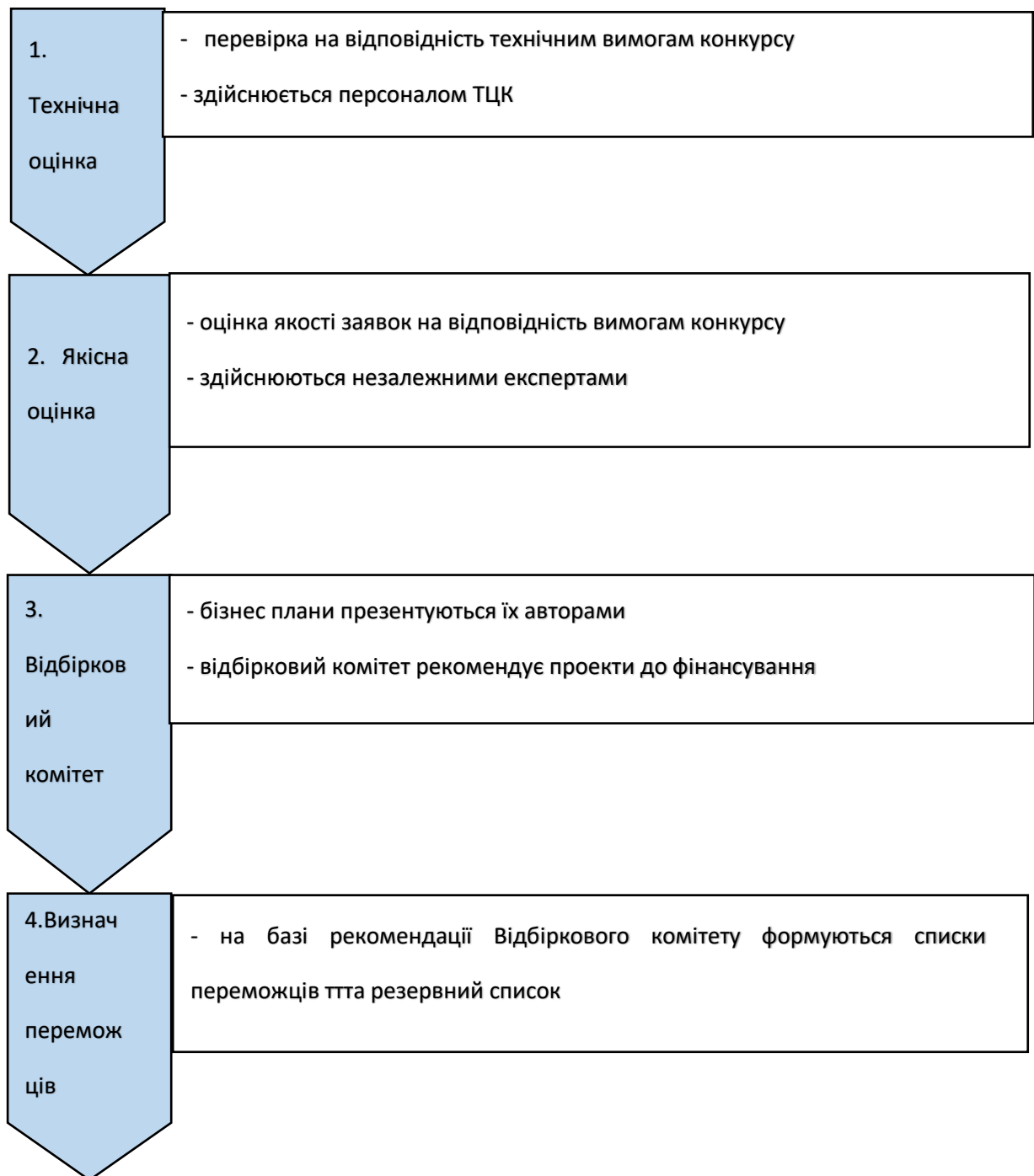

Рис. 3.3 Організація оцінок конкурсних заявок

На першому етапі кожна заявка перевіряється на відповідність технічним параметрам тендера, а саме: правильність та повнота заявки, відповідність заявника технічним критеріям, відповідність заявленому обсягу фінансування тендеру. Заявки, які не пройшли технічний етап,

будуть відхилені та не будуть допущені до подальших етапів оцінювання. На другому етапі кожна прийнята заявка оцінюється незалежними експертами відповідно до критеріїв, наведених у таблиці 3.1.

Табл. 3.1 Критерії оцінки конкурсних заяв

№	Критерії	Макс.о цінка
1	Наскільки бізне-план відповідає тематиці та цілям конкурсу.Потенціальний вплив на пріоритетні сектори економіки	10
2	Характеристика заявника,досвід підприємницької діяльності та досвіду ведення бізнесу	5
3	Якість опису продукції та її конкурентних переваг.Використання інноваційних підходів та технологій	10
4	Врахування зовнішніх ризиків та аналіз заходів по зменшенню їх потенційного згубного впливу	5
5	Якість маркетингового плану	5
6	Реалістичність та доцільність продуктів,послуг,планів робіт	10
7	Реалістичність способу організації бізнесу та обґрунтованості запропонованого бюджету	5
Загальна оцінка		50

До наступного етапу оцінювання допускаються заявки, які набрали щонайменше 60% від максимальної кількості балів. За результатами оцінювання незалежні експерти визначають перелік осіб, які набрали оцінку, і їм буде запропоновано представити свій бізнес-план членам відбіркової комісії.

На третьому етапі кандидат повинен особисто захищати свій бізнес-план перед Комісією з відбору, до складу якої входять професійні представники бізнес-інфраструктури, місцевих та регіональних органів влади, агентств ООН, Представника ЄС в Україні та інших. Захист бізнес-

проектів від сторонніх осіб не дозволяється. Публічний захист бізнес-планів відбуватиметься у кожному цільовому регіоні. На основі представлення бізнес-плану та відповідей, отриманих від учасника проекту, кожен член комісії з відбору оцінює бізнес-план згідно з наступними критеріями (таблиця 3.2).

Табл. 3.2 Критерії оцінки публічного захисту конкурсної заяви

Критерії	Мак.оцінка
Наскільки добре учасник демонструє своє розуміння суті та змісту бізнес-плану. Наскільки добре учасник демонструє свій потенціал та досвід, необхідний для реалізації бізнес-плану	10
Наскільки добре заявник розуміє існуючу регіональну структуру обраного сектору економіки. Чи передбачає бізнес-план інтеграцію продукту/ послуги/ робіт до пріоритетних секторів економіки.	10
Як бізнес-план демонструє високий потенціал та довгострокові перспективи отримання прибутку	10
Чи містить бізнес-план реалістичні ринкові показники ринку та чи є обґрунтованим запропонований бюджет	10
Чи демонструє заявник реальну спроможність залучати власні та інші ресурси для реалізації бізнес-плану та підтримувати його в межах затверджених параметрів після завершення 60 днів з моменту надання гранту	10
Загальна оцінка	50

На основі об'єднаних результатів трьох етапів оцінки та відбору буде сформовано перелік успішних претендентів та затверджено додаткові гранти в межах наявного фінансування. На останньому четвертому етапі будуть проведені подальші переговори з переможцями з метою уточнення

оцінок використання благодійного гранту з урахуванням зауважень Відбіркової комісії та перевірки статусу переміщених осіб (якщо такі є). Тому реалізація кожного проекту повинна призвести до конкретних позитивних змін, формулюючи очікувані результати, розробник проекту повинен припустити, що ці результати можуть бути описані певними словами, демонструючи позитивні зміни, що відбулися під впливом проектної діяльності.

3.2 Рекомендації з обґрунтування проекту підприємства

Планування розширення підприємства потребує розвитку бізнес плану, який оформлюється за стандартною формою і повинен включати відповідні розділи [53].

Ефективність бізнес плану значною мірою визначається раціональністю побудови процесів з його розроблення та застосування відповідних процедур. Охарактеризуємо систему процедур, які повинні лежати в основі процесу бізнес планування:

1) організаційні процедури. Раціональна організація процесів з розроблення бізнесплану ґрунтується на дотриманні певних принципів, зокрема: чіткого розподілу обов'язків між суб'єктами бізнес-планування в організації та координації їх дій;

2) процедури та технології планування. Обґрунтованість бізнес плану й можливість його подальшої ефективної реалізації суттєво залежать від ефективності та своєчасності виконання процедур планування. Цими процедурами є: цілеорієнтація та цілепокладання, за допомогою яких організація визначає орієнтири щодо результатів впровадження бізнес ідеї; регламентує цілі бізнес планування, забезпечуючи цим кращу мотивацію як керівництва, так і підлеглих до їх реалізації.

3) процедури зі збору й оброблення інформації. У процесі розроблення бізнес плану дуже важливе значення відводиться інформаційним ресурсам та, відповідно, процедурам зі збору й оброблення інформації. Джерелами отримання інформації для написання бізнесплану можуть виступати: Internet-ресурси, маркетингові агентства, бізнес клуби, бази даних підприємств, офіційна статистична звітність органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

4) процедури з написання проекту бізнес-плану. Вони ґрунтуються на використанні відповідних методик та методів планування. Порядок формування структури бізнес-плану й процесів по його розробленню визначається методикою, яка лежить в основі бізнеспланування.

5) процедура із вивчення інтересів сторін, зацікавлених у бізнес-проекті, та їх узгодження із інтересами організації є дуже важливою процедурою бізнес-планування, оскільки реалізація цього документу передбачає необхідність його «продажу» з першої спроби.

В той же час у випадку прийняття участі в Конкурсі на отримання грошового гранту з'являються додаткові умови до формування бізнес плану. Тому насамперед необхідно забезпечити відповідність бізнес плану вимогам ТЦК.

Бізнес план повинен містити характеристику продукції, випуск якої очікується; її відмінність від аналогів; аналіз ринку та попиту на продукт; характеристику стану підприємства, що претендує на гранд; витрати; результативність від проекту.

Розглянемо проект розвитку ТОВ «Красногорське», з точки зору перспектив вирощування глив. Грибне господарство «Глива» було створене з метою вирощування та розвитку торгівлі грибами, які завжди будуть свіжими та найвищої якості, відповідно до санітарних вимог.

В даний час практика вирощування глив не широко поширена в регіоні, тому немає суттєвої конкуренції. Вешенка (гливи) представляє великий інтерес для вирощування завдяки високій урожайності та чудовим смаковим якостям. Для цього не потрібні великі площі, матеріальні витрати мінімальні при високій прибутковості протягом року. Основою субстрату є відходи сільськогосподарського виробництва та переробки лісу (лушпиння соняшнику, деревні відходи та тирса).

Зібраний субстрат після вирощування глив використовується як цінне органічне добриво. Тобто це конкретний бізнес, який у разі успіху може принести задоволення, вигоду та дохід.

Метою цього проекту є вирощування грибів та їх продаж. Пропонований продукт буде рости екологічно чистим і високопродуктивним способом. Після короткого викладу компанія повинна проаналізувати ринок та попит на цей товар. Фактичний обсяг вирощування грибів в Україні становить приблизно 1 000 000 тонн / рік. Це попри те, що можливості продажу грибів майже необмежені, пропозиція не відповідає зростаючому попиту. У 2017 році були проблеми з дефіцитом продукції. У зв'язку з цим організації були змушені купувати гриби у інших виробників, щоб не втратити своїх постійних споживачів, але цих обсягів не завжди достатньо.

Сьогодні реальний попит на продукцію постійних споживачів становить щонайменше 25 тонн свіжих глив на місяць, а під час свят цей обсяг збільшується в 1,5 рази. Нижче наведені особливості цього бізнесу.

Цех з вирощування та переробки грибів включає повний цикл виробництва (підготовка субстрату, виробництво блоків та вирощування грибів). Усі виробничі потужності об'єднані в один технологічний ланцюг, який базується на безвідходній технології. Вирощування продукту є однією з найвигідніших галузей сільського господарства. Планується безвідходне

виробництво. Мішки з міцеліальними відходами можна продавати населенню для корму домашніх тварин та врожайності саду (наприклад, урожай огірків збільшується на 30%). Тоді компанія повинна надати повну анкету якості товару, що продається.

Продукт є цінним грибом, культура якого широко поширена в багатьох країнах. Ця культура має високу врожайність у відкритому ґрунті та чудові смакові якості. Бажано розділити діяльність на 4 етапи: придбання міцелію (добрива); догляд за плантацією; збирання врожаю; продаж культурних продуктів.

На 1-му році планується продати 1,2 т глив. Серед характеристик продукту можна назвати наступні: оригінальний неперевершений смак; висока якість; свіжість продуктів; мають цілющі властивості; можна приготувати більше 100 страв (їх можна готувати, смажити, солити, маринувати, використовувати в перших і других стравах, салатах).

Після опису якості продукту складається виробничий план. Для організації бізнесу підійде заміський будинок, підвал, теплиця, сарай. Спочатку можна обмежитися приміщенням, в якому необхідно розмістити 50 блоків. Припускається, що на 1 кв.м площі вміщується 7 мішків. Беремо до уваги, що 70% площі має бути під гриби, а 30% - для проходів. В ідеалі приміщення слід розділити на три зони: одну, найчистішу, в якій підприємець у рукавичках буде заселяти майбутні гриби у своїх будинках, другу - найтеплішу (20-22 ° С), де вони будуть рости і розвивається, третя велика територія, де підтримується температура 15 ° С, вологість 90%, де будуть рости фактичні гриби. Загалом, місця достатньо в 15 кв. м.

Коли написання плану виробництва завершено, наступним пунктом бізнес-плану є планування діяльності, а саме те, що продаж продукції планується здійснюватись в торгових точках регіону та прилеглих міст, а

також за попередньою домовленістю з магазинами, консервними заводами або організація власної реалізації грибів.

Для того, щоб підтримувати екологічні стандарти реалізованої продукції, вам потрібен сертифікат якості готової продукції. Він видається на підставі результатів аналізу вмісту важких металів, гербіцидів, радіоактивних речовин тощо. Цех з вирощування гливи можна утворити як з особистого господарства, так і на фермі. Перевагами вибору цього виду діяльності є спрощена система оподаткування та низькі витрати на управління.

Маркетингова частина цієї бізнес ідеї виглядає так , розповсюджуватися продукція може таким чином:

Виробник — Оптова торгівля — Кінцевий споживач;

Виробник — Роздрібна торгівля — Кінцевий споживач;

Виробник—Оптова торгівля—Роздрібна торгівля—Кінцевий споживач.

Також розглянемо фінансовий план бізнес ідеї по вирощуванні глив. Прогнозуючі витрати наведені у таблиці 3.3.

Табл. 3.3 Основні витрати

Статті витрат	Сума, грн.
Витрати на створення, всього	12749,69
з них:	
Організаційні витрати	3287,3
Виробничі витрати	4657,4
Витрати на реалізацію	4025
Сплата єдиного податку (5%)	780

Організаційні витрати включатимуть: реєстрацію компанії, дозвіл на санітарно-епідеміологічну станцію, обладнання пожежної безпеки,

сигналізацію та інші. Виробничі витрати складаються із витрат на: лічильники вологості та температури, опалювальні прилади в теплиці та підвалі, витрати на рекламу, отримання сертифіката якості тощо.

Витрати на продаж включають: витрати на упаковку, витрати на ринкові площі, транспортні витрати тощо. Також необхідні розрахунки поточних витрат (на місяць), які наведені в таблиці 3.5.

Табл. 3.5 Поточні витрати на місяць

Статті витрат	Сума,
Закупівля посівного матеріалу (3 грн./кг x 55 кг)	165
Закупівля поліетиленових пакетів розміром 40x80 (0,04коп/штх 350 шт.)	14
Сплата єдиного податку (5%)	780
Заробітна плата працівників:	3690
Затрати на електроенергію, витрати на водопостачання	386
Загально виробничі витрати	500
Непередбачувані витрати	250
Транспортні витрати	980
Інші витрати, пов'язані з реалізацією продукції та діяльністю підприємства	580
Всього витрат:	7345

В місяць планується продавати 1 000 кг грибів.

Щомісяця дохід від реалізованої продукції буде становити 10000 грн.

Чистий прибуток підприємства в місяць 2655 грн.

Річний чистий прибуток буде становити 19111 грн.

Рентабельність реалізованої продукції 36%.

Термін окупності капітальних вкладень 5,3 місяці.

І останнім пунктом бізнес-плану з вирощування глив у ТОВ «Красногорське» буде оцінка ризиків, які можуть виникнути під час реалізації продукції. Серед можливих, які можуть виникнути, є торгові

ризика, пов'язані з реалізацією продукції, транспортуванням товарів, зниженням попиту на цю продукцію, а також ризики, пов'язані з отриманням товару покупцем або замовником.

Джерела ризику: недостатня інформація про попит на цей товар, недостатній аналіз ринку, зниження попиту на цей товар. Якщо компанія виграє грошовий грант з такою бізнес-ідеєю по реалізації гливи, це може стати новою галуззю та додатковим доходом для компанії.

Державна підтримка потребується не лише у пільгах, субсидіях чи грантах, але і в таких аспектах, як зниження процентних ставок за позиками, забезпечення рівних умов у всіх регіонах України, шляхом більш ефективної податкової політики, перегляду транспортних тарифів для фермерів та заохочення розвивати власну інфраструктуру збуту, що допоможе позбутися сільськогосподарських посередників та наблизитись до глобальних моделей розвитку агропромислового комплексу.

ВИСНОВОК

У кваліфікаційні роботі здійснено теоретичні узагальнення підходів та забезпечення державної підтримки підприємницькій діяльності, надано практичні рекомендації щодо використання дійових інструментів розширення можливостей прискорення розвитку суб'єктів підприємництва та підвищення ефективності їх діяльності.

На основі узагальнення аналізу, підходів та методів державної підтримки було уточнено сутність та цілі їх здійснення. А також:

виділено основні економічні функції, що поширено на державу для підтримки і встановлено основні недоліки в їх виконанні;

розглянуто також завдання ринкового саморегулювання у загальноному механізмі;

систематизовано правовое забезпечення легітимності підприємництва;

сформульована галузева структура національного господарства;

розкрито функції можливостей та результатів діяльності суб'єктів господарювання;

порівняно вплив державної підтримки на підприємницьку діяльність у різних видах економічної діяльності;

розвинено можливості фінансування розвитку підприємництва.

Було проведено аналіз основних функцій державного регулювання економіки, реалізація яких здійснюється через механізми соціально економічної політики. Розкрито сутність державних заходів спрямованих на управління економічними суб'єктами для досягнення поставлених цілей, створення рівних умов для функціонування галузей та підприємств. Проаналізовано основні форми державного регулювання, які зводяться до орієнтованого планування, економічного та соціального розвитку,

управління господарською діяльністю підприємств, системи соціального захисту.

Проведено аналіз забезпечення легітимності підприємницької діяльності. Сформульовано напрямки здійснення нормативно правового забезпечення державного регулювання які спрямовано на захист економічної конкуренції та обмеження монополізму, формування системи податкування, проведення інвестиційної політики, регулювання іноваційних процесів, забезпечення фінансової підтримки у формі державних гарантій.

Проведено аналіз динаміки галузевої структури національного господарства, який показав найважливіші внутрішні пропорції між секторами економіки, враховуючи місце аграрної галузі в економіці України, її питому вагу в структурі ВВП, було проаналізовано її кількісні та якісні характеристики, рівень конкурентноспроможності, основні напрями підвищення ефективності.

Виконано аналіз діяльності стану та результатів ТОВ «Красногорське», який показав, що за період з 2017 по 2019 роки мало місце збільшення загальної вартості основних фондів, площі сільськогосподарських угідь, що дозволило підвищити обсяг валової продукції, зростання чистого прибутку.

Враховуючи обмежені можливості для розвитку суб'єктів підприємництва в аграрній галузі було встановлено недостатній рівень використання механізмів державної підтримки таких як, субсидії на відшкодування частини витрат, фінансування державних цілових програм, підтримки найбільш вразливих підприємств агропромислового комплексу. Розглянуто один із видів державної підтримки, а саме фінансування на основі проведення грантових конкурсів на створення, відновлення та розширення мікро, малих та середніх підприємств.

Розроблено методичні рекомендації щодо оформлення заявок, на участь у конкурсі за «Програмою ООН відновлення та розвитку миру» для підприємств Донецької, Луганської та Запорізької областей.

Розроблено методичні рекомендації з обґрунтування проекту розвитку підприємства які ілюстровано на прикладі ТОВ «Красногорське» стосовно реалізації перспектив вирощування глив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амоша О.І., Вюмневський В.П., Дементьєва Т.М., Ляшенко В. І., Моїсєєв Г.В. Проблеми попередження та легалізації неформальної економіки // Економіка промисловості. – 2000. 255 с.
2. Акімова І., Верстюк С, Старіков О. Роль якості управління в розвитку малого та середнього бізнесу: регіональний аспект. ПРООН, 2012.
3. Ареф'єва О. В. Управління формуванням підприємництва / О. В. Ареф'єва, Н. А. Герасимчук. – К. : Корпорація, 2006. – 228 с
4. Бобров Є.А. Сучасний стан і перспективи розвитку підприємництва // Фінанси України, 2014. №1. С.20.
5. Богиня Д. Комплексне дослідження проблем підприємництва // Економіка. Фінанси. Право. 2013. №1. С.10
6. Бондар Н, Проблеми ефективної діяльності суб'єктів підприємництва в Україні на етапі проведення економічних реформ // Економіка. Фінанси. Право. 2013. №2. С.3.
7. Буряк П.Ю., Маринець В.П. "Податкове стимулювання розвитку малого бізнесу в Україні" // Фінанси України. – 1999р. - №6. с.95-98
8. Балановська Т. І. Особливості функціонування малого підприємництва в Україні / Т. І., Балановська, О. П. Гоголя, К. Л. Тужик // Інноваційна економіка. – 2012. – № 8(34). – С. 22–31.
9. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. / І.М. Бойчик. – К.: Кондор - Видавництво, 2016. – 378 с.
10. Бондаренко В. М. Моніторинг і діагностика життєздатності підприємства (за матеріалами акціонерних товариств Закарпатської області) : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / ДВНЗ “Ужгород. нац. ун-т”. Ужгород, 2010. 280 с.
11. Бурик З. М. Формування концепції сталого розвитку регіону // Теорія та

- практика державного управління і місцевого самоврядування. 2014.
№ 1. URL : [http:// nbuv.gov.ua/j-pdf/Ttpdu_2014_1_22.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ttpdu_2014_1_22.pdf). Розділ 1.
12. Бондаренко В. М. Моніторинг і діагностика життєздатності підприємства (заматеріалами акціонерних товариств Закарпатської області) : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 ; ДВНЗ “Ужгород. нац. ун-т”. Ужгород, 2010. 280 с.
 13. Булат М.А. Напрями державної бюджетної підтримки сільського господарства / М.А. Булат // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 46-50.
 14. Бородіна О.М. Коригування політики державної підтримки сільського господарства України / О.М. Бородіна, О.М. Могильний // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 55-61.
 15. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З. С. Варналій. – К: Знання, 2001. – 277 с.
 16. Варналій З. С. Основи підприємництва, навчальний посібник; Київ: ЗнанняПрес, 2006. – 329 с.
 17. Васильков В. Г. Організація виробництва: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 524 с.
 18. Вачевський М. В., Скотний В. Г., Вачевський О. М. Промисловий маркетинг. Основи теорії та практики. Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.
 19. Виноградська А. М. Основи підприємництва: навчальний посібник. – К.: Кондор, 2008. – 544 с.
 20. Вишневський В.П. До питання про ідею єдиного податку // Фінанси України. – 2000. – № 7. – С. 11.
 21. Вергун А. М., Тарасенко І. О. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації // Вісник КНУТД. 2014. № 2. С. 207—218.
 22. Види сільськогосподарських підприємств в Україні / Український клуб аграрного бізнесу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/vidi_silskogospodarskikh_pidpriemstv_v_ukraini

23. Верхован П. Х. Підприємець. Його економічна функція та суспільно-політична відповідальність / П. Х. Верхован. – К. : Юрінком, 1994. – 60 с.
24. Вінник О. М. Господарське право : курс лекцій / О. М. Вінник. – К. : Атіка, 2004. – 624 с.
25. Гаєвська Л. М. Підприємницька діяльність та її оподаткування: Навчальний посібник. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2003. – 218 с.
26. Гербер М. Мастерство предпринимательства. 7 стратегических направлений развития своего бизнеса / М. Гербер. – М.: Диалектика. – 2008. – 448 с. 299
27. Гончарова С. Ю. Маркетинг: навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни. – Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2003. – 140 с.
28. Грехов А. М. Електронний бізнес: навчальний посібник. – К.: Кондор, 2008. – 302 с.
29. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації / НАН України ; Інститут регіональних досліджень. Луцьк : Надстир'я, 2001. 528 с.
30. Господарський кодекс України від 06.01.2018, підстава 2210-19. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/436-15>
31. Гнатцов О. Г. Малий бізнес в Україні: від стратегії зростання до стратегії розвитку / Збірник матеріалів конференції «Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні», УПСК, 2006 65 с.
32. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19–20, № 21–22. – Ст. 144.

33. Господарське право України : навчальний посібник / за заг. ред. Н. О. Саніахметової. – Харків : Одіссей, 2005. – 608 с.
34. Державна служба статистики України. Експресви́пуск. 6. Показники Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) на 1 липня 2011 року. – Режим доступу: kiev.trade.gov.pl
35. Дмитренко Г. А. Людиноцентризм освіти в контексті підвищення якості трудового потенціалу: монографія / Г. А. Дмитренко, Т. Л. Ріктор. – К.: ДВЗН УМО, 2011. – 296 с.
36. Дмитренко Г. А. Економічні і правові аспекти ефективного управління персоналом організації / Г. А. Дмитренко // Економіка та управління. – 2010. – №4. С. 15–20
37. Дмитренко Г. А. Школа синергетичного ефекту «2+2=5» для підготовки успішних менеджерів // Теорія та методика управління освітою: електронне наукове фахове видання. – 2010. №3. Режим доступу до журн.: <http://tme.umo.edu.ua/>.
38. Додонова І. В., Мартишевская С. М. Основи підприємницької діяльності: навчальний посібник. – Ставрополь: 2010. 20. Донець Л. І., Романенко Н. Г. Основи підприємництва. Навчальний посібник. – К.: ЦНЛ, 2006. – 320 с.
39. Державна підтримка фермерських господарств / Міністерство аграрної політики і продовольства України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/ru/node/3720>
40. Дуб Л. "Питання розвитку малого бізнесу в Україні"//Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 2000.- №2. –с.162-168
41. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
42. Економіка підприємства. Підручник / За заг. ред. С. Ф. Покропивного. – Київ: КНЕУ, 2001. – 528 с.

43. Економіка підприємства: навч. посіб. / за ред. А. В. Шегди – Е45 К.: Знання, 2005. – 431 с.
44. Економіка підприємства: Підручник / за ред. С. Ф. Покропивного – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2005. – 528 с
45. Завіновська Г. Т. Економіка праці: навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003.
46. Залісьт В. Приховані пастки єдиного податку // Підприємництво в Україні. – 2000. – № 2. – С. 27–29.
47. Закон України "Про підтримку малого підприємництва" від 19.10.2000р. №2063-III
48. Закон України "Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва" від 21.12.2000р. №2157-III
49. Жукова Ю. М. Методичні рекомендації до вивчення курсу «Економіка підприємства»: навчально-методичний посібник. – К.: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2009. – 68 с.
50. Іванюта С. М. Підприємництво і бізнескультура. Навчальний посібник. – К.: ЦУЛ, 2007. – 288 с.
51. Козловський В. О. Організація виробництва. Навчальний посібник. Частина 1. Видання 2-е, доповн. і перероб. – Вінниця: ВНТУ, 2005. – 154 с.
52. Кузьмін В. В. Фінансові основи підприємництва. Навчальний посібник. – К.: ЦНЛ, 2006. – 192 с.
53. Лаврів Л.А. Бізнес планування у діяльності організацій, 2018. – 111с.
54. Ліфанов С. IV міжнародний форум «Промисловий маркетинг». Який шанс криза дає B2B маркетингу? // Маркетинг в Україні, № 3, 2009. – С. 4–14.
55. Основи бізнесу: навчальний посібник / Я. С. Ларина, С. В. Мочерний та ін. – К: Видавничий центр «Академія», 2009. – 383 с.
56. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-УІ.
57. Про державний бюджет України на 2016 рік: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

58. Про державну підтримку сільського господарства: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
59. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України № 2818-VI від 21.12.2010 р. URL : [http:// zakon.rada.gov.ua/go/2818-17](http://zakon.rada.gov.ua/go/2818-17).
60. Пивоваров М. Розвиток інституту інфраструктури малого підприємництва: проблеми та шляхи його покращення / М. Пивоваров // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2013. – Вип. 1(8). – С. 6–18.
61. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01 липня 2010 р. № 2411-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – Ст. 527
62. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців : Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31. – Ст. 263
63. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки. Навчальний посібник / К.: Знання, 2006. – 435 с.
64. Янковська Г. М. Маркетингові аспекти підприємницької діяльності / Г. М. Янковська Матеріали V студентської науковопрактичної конференції . – Черкаси: ЧДБК, 2013. – 111 с.

ДОДАТОК А.

Перелік зауважень щодо оформлення кваліфікаційної роботи

Означення документа	Документ	Умовна відмітка	Зміст зауваження